

דהוא הדין כשלומדים צדיה הכנסת וליכא מנין, ואחר כך קוראין עשרה לומר קדיש, לא יאזח עבדי, וקל וחומר הוא, דהא עיקר עטם קדיש על הלימוד משום שנתקדש השם, וא"כ צעין עשרה בשעת הלימוד, כדליפין ונרמס כה, ב מונקדשמי צתוך בני ישראל [יקרא כג, לג], ועיין צורה דעה סימן קנ"ו [סעיף 6], כתב בפסקי מהר"א [מרומה הדגן פסקים וכתבים] סימן נ"ט אפילו אם מקלמט לצור הפללו בעונתו ונמשכו עד הלילה, אין לומר קדיש כיון שנתחדש יום אחר שהפסקו מלהתפלל עכ"ל. וא"כ הוא הדין אם נמשכו בלמירח אצטו מלכנו וכיוצא בו שאין לומר קדיש מתקבל, ונריך לומר שלא יבא לדין כך, ושיאמרו הקדיש קודם זאת הכוכבים ועיין מה שכתבתי סימן קל"א סעיף ג' [ס"ק ט].

ב קודם אשרי. ומנחה עוריה נמשכה [ש"י"ח הרמ"ע מפלנו] סימן י"ד כתב בשם הוהר [נמדבר דף כט, ב] לאומרה אחר אשרי, משום דכסוכה דף [כ"ג] [נג] [ב] [ע"א] איתא ששחית היו מתפללין אחר הקרבנות התמיד, ומנחה היו מתפללין קודם הקרבנות התמיד, ואשרי היו כמו חפלה ע"כ. וטוב לומר ג"כ פטום הקטורה. כתב ל"ח [דברי תמודות נרכוס פרק ה אות טז] טוב לומר שירו לה' זכרו וכו' עד והוא רחום, מפני שהיו אומרים אותו לפני הארון בערבית:

הלכות קריאת שמע ותפלה של ערבית

סימן ר"ה

ומן קריאת שמע של ערבית. וכו' ד' סעיפים:

א [א] זמן קריאת שמע בלילה משעת יציאת י (א) שלשה ככבים ז א [א] קטנים י [א] ואם הוא יום המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו ואם קראה קודם לכן יחזור ב וקורא אותה [ב] בלא

ר"ה [א] אם שבת ולא התפלל מנחה בו, אפילו הוה בנחה, יכול להשלים אותה בזמן חפלה שלאחריה אם רצה בלא חידוש אבל ערבית ושחרית אין להתפלל אותה בחרות תשלומין, אלא בחזרה נדבר וצריך לחדש בה, וכשהתפלל ערבית שחם אם שבת ולא התפלל מנחה, אין לומר חתנון, לפי שאין נפילה אפיס בלילה, כניל ופשוט הוא כמו שכתב לקמן בסיומן רל"ו:

ר"ה [א] קטנים. עיין באר היטב. וצ"ע ממה שכתב המג"א סימן תקס"ב [ס"ק א] דקטנים לא מהני, ועיין שם שהגיה גדולים במקום קטנים, ועיין בשלמי ציבור [קסד, ב] בשם מטה יהודה [ס"ק א] שפירש עד שיהיו נראין הקטנים היוצאים אחר [התפלה] [התחלה] [היינו הבינונים, דהיינו שבתחלת צאתם נראים קטנים, ואח"כ אותם הקטנים בעצמם נראים לעינינו יותר גדולים, ואחרי גדלים יוצאים כוכבים אחרים קטנים ב, וכן כתב בכרכי יוסף [סימן תקסב אות א] דקטנים דהכא היינו שאחר הבינונים, שעליהם אמרו פרק במה מדליקין [שבת לה, ב] שוראי לילה, ובסימן תקס"ב מיייר בהבינונים תתלה יציאתן שהם קטנים, ובזה מיישב דברי הש"ך ביו"ד סימן רס"ב [ס"ק ט] ממה שתמה הפרי חרש בליקוטים, ע"ש. והני ג' כוכבים לענין קריאת שמע לא בעינן רצופים, אלא אפילו מפורדים מהני, ועיין סימן רצ"ג [סעיף ב]: (ב) בלא ברבות. עיין באר היטב. ועיין בשאגת אריה סימן ג' האריך ומסיק דירא שמם יש ליותר לקרות כל הג' פרשיות של קריאת שמע אחר צאת הכוכבים, ואע"פ שכבר קרא בבית המדרש מפלג המנחה ולמעלה, וכתבו בשם האר"י ז"ל [שער הכוונה ענין תפלה מנחה רדוש ב] שהיה נוהר שלא להתפלל מנחה אלא עם שקיעת החמה, ואפילו היה ערב שבת עם כל זה לא הניח לאומרה בקול רם, אלא היה אומרה בלחש, ואח"כ בקול, עיין שם. ועוד כתבו בשמו [הובא בשלמי צבור קס, א] בבעינן ג' משמורות כו, דיש להתפלל כל הג' תפלות בעת שהוא קרוב יותר ליום ממה שהוא קרוב ללילה, כי כל הג' תפלות צריכים להיות כיום, וקריאת שמע יקרא אחר הצאת הכוכבים, וכתב בשלמי ציבור [שם] שכן הוא בפירוש בוהר חדש פרשה בראשית [כג, א] ובשאר מקומות בוהר, וא"כ אין

ב [כמ"י מהר"ר ישראל מרומה הדגן פסקים וכתבים סימן נ"ט] [ש"י"ח הרמ"ע סימן קמ] [א] ר"ה ב. נרכוס ב' [ע"א]:

ג. שנת ל"ה [ע"ב]:

ג. רבנו יונה שם

ג. נרכוס [ב, ג, ד"ה והל]:

ג. רבנו יונה שם:

ציונים ר"מ"א

[א] אבוררה [עמוד קל] בשם ה"ר יונה [אגרת המשינה אות ע] [ב] [ב] [ד"ה והל]: [א] סעיף ב:

עפרת זקנים

ר"ה [א] אם שבת ולא התפלל מנחה בו, אפילו הוה בנחה, יכול להשלים אותה בזמן חפלה שלאחריה אם רצה בלא חידוש אבל ערבית ושחרית אין להתפלל אותה בחרות תשלומין, אלא בחזרה נדבר וצריך לחדש בה, וכשהתפלל ערבית שחם אם שבת ולא התפלל מנחה, אין לומר חתנון, לפי שאין נפילה אפיס בלילה, כניל ופשוט הוא כמו שכתב לקמן בסיומן רל"ו:

שערי תשובה

ר"ה [א] קטנים. עיין באר היטב. וצ"ע ממה שכתב המג"א סימן תקס"ב [ס"ק א] דקטנים לא מהני, ועיין שם שהגיה גדולים במקום קטנים, ועיין בשלמי ציבור [קסד, ב] בשם מטה יהודה [ס"ק א] שפירש עד שיהיו נראין הקטנים היוצאים אחר [התפלה] [התחלה] [היינו הבינונים, דהיינו שבתחלת צאתם נראים קטנים, ואח"כ אותם הקטנים בעצמם נראים לעינינו יותר גדולים, ואחרי גדלים יוצאים כוכבים אחרים קטנים ב, וכן כתב בכרכי יוסף [סימן תקסב אות א] דקטנים דהכא היינו שאחר הבינונים, שעליהם אמרו פרק במה מדליקין [שבת לה, ב] שוראי לילה, ובסימן תקס"ב מיייר בהבינונים תתלה יציאתן שהם קטנים, ובזה מיישב דברי הש"ך ביו"ד סימן רס"ב [ס"ק ט] ממה שתמה הפרי חרש בליקוטים, ע"ש. והני ג' כוכבים לענין קריאת שמע לא בעינן רצופים, אלא אפילו מפורדים מהני, ועיין סימן רצ"ג [סעיף ב]: (ב) בלא ברבות. עיין באר היטב. ועיין בשאגת אריה סימן ג' האריך ומסיק דירא שמם יש ליותר לקרות כל הג' פרשיות של קריאת שמע אחר צאת הכוכבים, ואע"פ שכבר קרא בבית המדרש מפלג המנחה ולמעלה, וכתבו בשם האר"י ז"ל [שער הכוונה ענין תפלה מנחה רדוש ב] שהיה נוהר שלא להתפלל מנחה אלא עם שקיעת החמה, ואפילו היה ערב שבת עם כל זה לא הניח לאומרה בקול רם, אלא היה אומרה בלחש, ואח"כ בקול, עיין שם. ועוד כתבו בשמו [הובא בשלמי צבור קס, א] בבעינן ג' משמורות כו, דיש להתפלל כל הג' תפלות בעת שהוא קרוב יותר ליום ממה שהוא קרוב ללילה, כי כל הג' תפלות צריכים להיות כיום, וקריאת שמע יקרא אחר הצאת הכוכבים, וכתב בשלמי ציבור [שם] שכן הוא בפירוש בוהר חדש פרשה בראשית [כג, א] ובשאר מקומות בוהר, וא"כ אין

ר"ה [א] קטנים. עיין באר היטב. וצ"ע ממה שכתב המג"א סימן תקס"ב [ס"ק א] דקטנים לא מהני, ועיין שם שהגיה גדולים במקום קטנים, ועיין בשלמי ציבור [קסד, ב] בשם מטה יהודה [ס"ק א] שפירש עד שיהיו נראין הקטנים היוצאים אחר [התפלה] [התחלה] [היינו הבינונים, דהיינו שבתחלת צאתם נראים קטנים, ואח"כ אותם הקטנים בעצמם נראים לעינינו יותר גדולים, ואחרי גדלים יוצאים כוכבים אחרים קטנים ב, וכן כתב בכרכי יוסף [סימן תקסב אות א] דקטנים דהכא היינו שאחר הבינונים, שעליהם אמרו פרק במה מדליקין [שבת לה, ב] שוראי לילה, ובסימן תקס"ב מיייר בהבינונים תתלה יציאתן שהם קטנים, ובזה מיישב דברי הש"ך ביו"ד סימן רס"ב [ס"ק ט] ממה שתמה הפרי חרש בליקוטים, ע"ש. והני ג' כוכבים לענין קריאת שמע לא בעינן רצופים, אלא אפילו מפורדים מהני, ועיין סימן רצ"ג [סעיף ב]: (ב) בלא ברבות. עיין באר היטב. ועיין בשאגת אריה סימן ג' האריך ומסיק דירא שמם יש ליותר לקרות כל הג' פרשיות של קריאת שמע אחר צאת הכוכבים, ואע"פ שכבר קרא בבית המדרש מפלג המנחה ולמעלה, וכתבו בשם האר"י ז"ל [שער הכוונה ענין תפלה מנחה רדוש ב] שהיה נוהר שלא להתפלל מנחה אלא עם שקיעת החמה, ואפילו היה ערב שבת עם כל זה לא הניח לאומרה בקול רם, אלא היה אומרה בלחש, ואח"כ בקול, עיין שם. ועוד כתבו בשמו [הובא בשלמי צבור קס, א] בבעינן ג' משמורות כו, דיש להתפלל כל הג' תפלות בעת שהוא קרוב יותר ליום ממה שהוא קרוב ללילה, כי כל הג' תפלות צריכים להיות כיום, וקריאת שמע יקרא אחר הצאת הכוכבים, וכתב בשלמי ציבור [שם] שכן הוא בפירוש בוהר חדש פרשה בראשית [כג, א] ובשאר מקומות בוהר, וא"כ אין

בוצאת מפיא גאון זרון גאון
מגן דוד

אמר והתפלל על כל צרכי העולם... וכו'... וכו'...

והוא דבר אלוהי... וכו'... וכו'...

שניה נרבה. וזו שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפלה... והתפלל על כל צרכי העולם...

דעת שאינה נרבה: ז' א"מ שבעה והתפלל של חול... וכו'... וכו'...

דני דיוט נדבר. ה"א פתח נדבה ובה ודל פון דין... וכו'... וכו'...

דני דיוט נדבר. ה"א פתח נדבה ובה ודל פון דין... וכו'... וכו'...

הנהגות מיישנות. וזו שאם רצה יחיד להתפלל כל היום... וכו'... וכו'...

מגדל עין. וזו שאם רצה יחיד להתפלל כל היום... וכו'... וכו'...

מגדל עין. וזו שאם רצה יחיד להתפלל כל היום... וכו'... וכו'...

אמר והתפלל על כל צרכי העולם... וכו'... וכו'...

ל. טור וק. א. כשם אבי העזרי (שם סוף המין):
 מ. ירושלמי פרק קמ"א דמעניות (הלכה א):
 נ. טור וק. ג. כשם הר"מ מרובענבג
 ומהש"ך סימן רכ"ה ובהגהות פמ"ק סימן א' אות יג, וטור שם כשם הר"מ:

ציונים לרמ"א

(דברי עצמו) וטור ק. א. כ"י שם ד"ה ירושלמי דמת הרא"ש מעטע ר"ש פ"א והמלכו שם רמז חרעו: פמ"ק סימן א': אז דברי עצמו:

עטרת זקנים

ד. אם ביום ראשון ש" פסח אפר ברבית אהר גבור עד מוריד ה"ב תשעים פעמים בנגד ששעים יום שאיבר אותו ש"ש פעמים ב"ב י"ג וכן הרי הוא דוקת ש"א חזירי ב"ר קשה, והא בשבת יום טוב אומרים אותו ד' פעמים בכל יום, ואיבר יותר מתשעים פעמים (כל) ובל"י יום, וד"ה הרי בשאלה גם כן הדין כן, ובשאלה איבר חנות מתשעים פעמים, דברי בשבת יום טוב אין שאלה, לכן נקטינן מלתא כצעתא צ' פעמים ודברי משה סוף השמן (וכן כתב הרב רמ"א בהשגחה סוף סימן ע"ב, מ"א סוף ט"ז):

הכמת שאלה

(כמה ה) אם ביום ראשון ש" פסח אומר ברבית אהר גבור עד מוריד ה"ב תשעים פעמים וכו', ו"ג הטור כתב וז"ל, והר"מ מרובענבג (הש"ך סימן רכ"ה) היה רגיל בשמיע עשרת לומר ברבית אהר גבור וכו', וראיתי מהפיק ילד הרגל ונגה קמ"ה מ, א' דלמרתן נבי שור המועד רחוק נישוחמו חייב קירב נישוחמו לא כל שכן וכו', והרבינו פרץ (הגהות הש"ך ס"ט) כתב לא חזנה לרמן

הגהות והערות

לס' יוספת מהדורת המטה ברבית: ח. בדפוס היה כתוב אמר פחות החמה, וטענת הוא, ומהדורת א"ח"ד תקל"ה חוקו אמר פחות החמה, ולכן חוקו ע"פ מהדורת דובנא תק"פ-שערי תשובה, וכה דפ"א, ויש א"י חוק דמהדורת המשנה ברבית כתוב כמו פחות כו': ח. בדפוס כתוב גם כן שם חוק

י ד"ד"ן. פירוש, דלדידהו אפילו אמרו פחות הגשמים טל כצמות החמה יא': יא עד מוריד ה"ב. ועד ככלל: יב שלשה פעמים בכל יום, וזכר דהא נשבת ויום טוב אומרים אותו ד' פעמים בכל יום, וזכר דהא יותר מתשעים פעמים בשלשים יום, וי"ל דהרי בשאלה ג"כ הדין כן, ובשאלה איבר פחות י"ג מתשעים פעמים, דהרי נשבת ויום טוב אין שאלה, לכן נקטינן מלתא מניעתא צ' פעמים (דרכי משה סוף המין). וכן כתב רמ"א בהשגחה (סוף סימן פג) ע"ב, ומכל מקום זה דוחק, וי"ל דלא מנינו בירושלמי דקאי שאלה, ובהגהות מיימוניות (הפילה פ"א אות ה) באמת לא כתב צ' פעמים, רק כתב שיאמר אותו כל כך פעמים כמו שאמרו אותו בשלשים יום, וכן בשאלה: יג הרי הוא בחוקת. כדלמרתן נגמרה (נגה קמ"ה מ, א) אם ריחק נניחותיו חייב קירב נניחותיו לא כל שכן, והרבינו פרץ (הגהות הש"ך סימן רכ"ה) דחה ראיתו וכו' (טור). וז"ע, דהיכי מיימי ראייה מר'

מאיר, הא קיימא לן כר' יהודה (ס"ט) דלא נעשה מועד עד שיגה ג' פעמים בג' ימים ולא ג' פעמים ביום א', (אח"כ ראיתי שהקשה זה בשל"ה סוף עניי הפלה בהגה"ה). וכן פסק לקמן סימן תקע"ו סעיף ב' דדוקא ג' מתים בג' ימים אבל ג' מתים ביום א' אין זה דבר, וזה דלא כר' מאיר כדלמרתן נגמרה (תענית כ"ה, א) וא"כ חזינן דאין זה קל וחומר. וי"ל דשאי התם דלמרתן נשוחמו יום יום חונתא הוא דנקט ליה, וכן גבי דבר למרתן אותו היום האזיר משונה, ומה שאין כן הכא אם הורגל כשאומרם מפוזרין קל וחומר, ברנפין, והכי קאמר, כיון דלר' מאיר אפילו בשור סובר קל וחומר, כל שכן הכא, וה"ע ג' דלא קיימא לן כר' מאיר בשור, כהא מיהו קיימא לן כוותיה: יד עד מבצבצ' היים ב'ו, ועד ככלל, וא"כ נתרגל לשונו לומר רב להושיע מכלכל חיים כנוכר לעיל, ועיין בשל"ה (ס"ט) שחולק בזה:

מזה, ולית ליה לר' יהודה דדוקא חזנה הוא גזירת הכתוב, אלא ילפינן מיניה לשאר דוכתי, וא"כ הכא נמי נתפלה לעיני הזכרה נימא כן, ובהדיא פסקינן הלכתא שם כר' יהודה. ובעבור הביא דעת הרבינו פרץ (הגהות הש"ך ס"ט) דלא סבירא ליה הכ דהר"מ, והמן ב"ו וק. ג ד"ה והר"ם) כשם מהר"י אטובה טעם לדבריו דשאי גבי שור שהוא לטבע רע, שזה השור כשעושה הנגיחה בקירוב מורה שטבעו כן, מה שאין כן אלו עשה בהרחקה היה לנו לומר דרך מקרה הוא. אבל כאן הדבר תלוי בהרגל הלשון, אינו מורגל כל כך כשיעשה דבר

שערי תשובה

לא הזכיר עד שהתחיל נקדישך ונעריצך, חזר לראש, ע"ש: (יב). אב"ב בסו"ה, עיין בשלמי ציבור (ק"ה ב) שבוה יש לו להתחיל ה' שפתי תפתח, לפי מה שכתב רבינו יונה (בימות ג. א ד"ה כיון) דפסקו זה אמרו דוד המלך ע"ה על עון מויד שאין כוועיל קרבן, ע"ש, ולכן זה שרדיר יאמר על דעת כוונה זו שיכופר עונו, ע"ש: (יד) ש"ש"י"ב י"ב, (עיין באר היטב). וכתב בשלמי ציבור וק"ה, ב) שאם הרגיל עצמו מ"ה פעמים שהם כנגד ט"ו ימים, משעברו אחר כך ט"ו ימים חזקה שאמר כהוגן: (טז) גשם. עיין באר היטב. ועיין בשו"ת נודע ביהודה (מהדורא קמא א"ח) סימן כ"ו ובשו"ת מקום שמואל סימן ג. ועיין בשלמי ציבור (ש"ס) בשם מאמר מרדכי (ס"ל טו) כמי שהוא ש"ך קבוע (ומחזור) ונמחזיר) תפלה שחרי' ומנחה, ב"ח יום סג, אלא שמפסק בזה מדין ה"ט' בסוף ס"ק (י"ד) [יג], והשלמי ציבור כתב שאין מזה סתירה לדין ה"ט', ע"ש, ועיין בשלמי ציבור וק"ה, א) שרבים שגו לומר לישויה הרי"ד כאלו למ"ד יום ולא התפלל כלל, לא הורע חוקמו, ט"ו [ס"ק יג], ע"ש: (טז) גשם. ראיתו הוא משור המועד, דלמרתן רחוק נישוחמו חייב קירב נישוחמו

פעם, וזה פשוט, לא ניתן לשום פלפול לפי עניות דעתו: (יג) תשעים פעמים ב'ו, זה ספרת הר"מ (הש"ך סימן רכ"ה). וכתשונת רמ"א [סוף סימן פג] כתיב שהוקשה לו הא יש נשבת תפלת מוסף ממילא יש בשלשים יום יותר מתשעים תפלות, ולא מירך כלום שם. אבל נראה דלא קשה מירי, דכיון דתלה הירושלמי (תענית פ"א הלכה א) החזקה בשלשים יום היינו כל יום שזה לחזירו לענין אחזוקי הך חזקה, והיינו התפלה החמדיית בכל יום, ולא חשיב הנוספות. וזה נראה לענ"ד, דאם שגג או פשע בציוו יום או יומים בחלו ל' יום ולא התפלל, ודאי לא הורע חזוקה לענין זה שגאמר שרץ דוקא כשיעור הימים שהתפלל ורץ להשלים תמלה הימים שמתפללים ואח"כ ימא נספק דהחזוק לומר כדן, דא"כ ודאי לא הוה שתיק (הר"מ) (הר"מ) להזכיר דבר זה ולכתוב והוא שלא חסר תפלה א' כל השלשים יום, אלא ודאי כיון שאמר

ז (ו) בבל מקום שאנו אומרים חזר לברכה שטעה בה הני מילי שטעה בשונג (יב) אבל במזיד ומתכוין חזר לראש:
 ח (כא) בימות החמה אם נסתפק אם הזכיר מוריד (יג) הגשם אם לאו עד שלשים יום בחזקת שהזכיר גשם וצריך לחזור: הגה (כב) והוא הדין לדין דאין מוזכרין טל בימות החמה אם נסתפק לו אם אמר מוריד הגשם בימות הגשמים כל שלשים יום חזר דודאי אמר כמו שרגיל והרי לא הזכיר לא טל ולא גשם לאחר שלשים יום אינו חזר:
 ט (כג) אם ביום ראשון של פסח אומר ברכת אהר גבור יא עד מוריד הטל (יג) תשעים פעמים בנגד (י"ד) שלשים יום שאומר אותו יב שלשה פעמים בכל יום ומשם ואילך אם אינו זכור אם הזכיר גשם יג הרי הוא בחזקת שלא הזכיר (ט"ו) גשם ואינו צריך לחזור: הגה (י) וכן לדין אם אמר יד עד מכלכל חיים

שלא הזכיר איזה יום חזר אח"כ והזכיר הרי זה בחזקה של ל' יום. וזה מוכח עוד, דהא לענין שאלה טל ומטר ולא נזכר עד אחר שומע תפלה שרץ לחזור ואם הוא מסופק ג"כ בשלשים יום תליא מלתא, דהא לא מנינו חילוק בזה, והרי נשבת אין שם שאלה זו והאין מהי לו חזקה ל' ימים לענין זה, אלא פשוט דלא קפדינן אמנין התפלות שיהיו מכוונים כפי אשר הם בכל יום, אלא כמה דיש בכל יום קאמר, וכיון שהחזק ברוב אלו ימים די בכך, כן נראה לענ"ד. אלא דקשה לי כמה שהביא הר"מ ראייה משור המועד דלמרתן רחוק נניחותיו חייב קירב נניחותיו לא כל שכן, הכא נמי כיון שאמר ל' יום אם הוא מסופק אין צריך לחזור, קל וחומר צ' פעמים ביום א'. הא הך קל וחומר דנגיחות איתא בפרק כי"ד הרגל (נגה קמ"ה ד' כ"ד [ע"ג] לר' מאיר דסבירא ליה הכי, אבל וי"ר) יהודה פליג שם וסבירא ליה דשור המועד לא הוה אלא דוקא אחר ג' ימים ולא מהי ג' פעמים ביום אחד, וילין

מזה, ולית ליה לר' יהודה דדוקא חזנה הוא גזירת הכתוב, אלא ילפינן מיניה לשאר דוכתי, וא"כ הכא נמי נתפלה לעיני הזכרה נימא כן, ובהדיא פסקינן הלכתא שם כר' יהודה. ובעבור הביא דעת הרבינו פרץ (הגהות הש"ך ס"ט) דלא סבירא ליה הכ דהר"מ, והמן ב"ו וק. ג ד"ה והר"ם) כשם מהר"י אטובה טעם לדבריו דשאי גבי שור שהוא לטבע רע, שזה השור כשעושה הנגיחה בקירוב מורה שטבעו כן, מה שאין כן אלו עשה בהרחקה היה לנו לומר דרך מקרה הוא. אבל כאן הדבר תלוי בהרגל הלשון, אינו מורגל כל כך כשיעשה דבר

באר היטב

(יג) הגשם. משום דרגיל מימי החורף, [ואף] ע"ש כשעשו אומר ג"כ משיב הרוח ומוריד הטל, אפסך דעשה בין טל ובין גשם. אבל בימות הגשמים לא שייך לומר נסתפק אם הזכיר הגשם וכו', דאפילו אם אמר בימות [הגשמים בימות] החמה משיב הרוח ומוריד הטל לא מחזיקין, כמ"ש בש"ע ה', ועל זה כתב רמ"א ולדין דאין מוזכרין טל בימות החמה ממילא יש להסתפק נמי בימות הגשמים: (יד) ש"ש"י"ב י"ב, והא דנשבת ויום טוב אומרים אותו ד' פעמים בכל יום, וזכר דהא יותר מתשעים פעמים בשלשים יום, וי"ל דהרי בשאלה ג"כ הדין כן, ובשאלה איבר פחות י"ג מתשעים פעמים, דהרי נשבת ויום טוב אין שאלה, לכן נקטינן מלתא מניעתא צ' פעמים, דרכי משה. וכן כתב רמ"א בתשונתו סימן פ"ג ע"ג, ע"ש, ומ"א [ס"ק יג] כתב דלא מנינו דקאי [ברושלמי] נמי שאלה, ע"ש. גם כשיירי כנסת הגדולה [הגה"ט אות ג ד"ה וס] נסתפק אם מהי ג"כ בשאלה או לא, ע"ש. ועולה מירי [ס"ק יג] כתב כשיטות דמהי נמי בשאלה, ע"ש, אם שגג או פשע בציוו יום או יומיים

בוצר גבאי שאין חזק בשל
 זכרון בשלמי

א' נקיוב והר"ש [מונה עמוד] נוטה לסברת הר"מ, ונראה דכדכד, שהרי י"י הרגל הלשון אינו אלא מצד הטבע המורגל בלשון, והרי הוא כמו שור גת, ע"כ"ל [נ"י]. ולפי מה שהשקפתי לא ידענא לממוך על סברת הר"מ בזה:

קטו בתב עטור, ומה שהקטו לומר אבינו בצרכת השינוי ובסלח לנו מה שאין כן בשאר ברכות, היינו טעמא שאנו מזכירין לפניו שהאב חייב ללמד עם בנו, ובסלח לנו, משום דכתיב [ישעיה נה ז] וישבו אל ה' וירחמיהו, על כן אנו מזכירין רחמי האב על ה'.

קטז (א) דרך תפלה ובקשה, כן כתב הטור בשם הרמ"ה. א"כ כתב והר"ר יונה כתב דוקא כשקורא כל המזמור שלם כו', וכמו שהעתיק רמ"א. ונראה לי שיש נפקא מינה בין הני מירוצים לענין הפסוק [שמות טו ב] שאומרים דהבדלה ע"ז חמרת יה ויהי לי לישועה, אם יראה לשנות ולומר ויהי לנו לישועה, דלמירוצ הרמ"ה אסור כיון שפסוק זה אינו לשון בקשה, שהרי הוא לשון עבר כמשמעותו.

והנראה לענ"ד כדכתיב: לשון ויהי. ולמירוצ הר"ר יונה מותר, כיון דאינו אלא פסוק א'. ומדכתיב רמ"א משמע [ה] דאין כחן פלוגתא, והנראה לענ"ד כדכתיב: **קטז** (א) ובארץ ישראל כו'. לפי ששם צריך לגשמים יותר לפי שגטתה היא מכל הארצות, מה שאין כן בני הגולה, ואנו נתר בני גולה דבכל אזולין, וכבר תמה הר"ש [ש"ס כ"ד] על זה בלא צריכיה למטר אחרי הורע צמדינות אלו, דהיינו מחזי חשרי וזליך, למה לא יאמרו צמנו, בשלמא דבר החלוי צמיו ופטור ואיכור והיתר אזולין נתר בני בבל, אבל בלא למה ניוול בחר בני בבל דהם שובעים צמים רבים ולא צריכיה גשמים עד ס' אחר התקופה, והיה שאין כן בשאר מדינות כו', והארץ מזה כמו שהביאו ב"י [ד"ה ומ"מ מ"ג]. ומסיק ב"י ד"ה ומ"מ א"ל ארץ צמט מהר"י א"ב שהיה שם הר"ש כחש שם שאל"ש כחש שם שאל"ש יכול לשאל מאחר שגדבר צרכי רבים, אלא כדי שלא יהיה נראה שהוא כהגדות אגודות, נראה שאם טעה יחיד ושאל גשם חמון שהיה מן הדין לשאל טל שלא יחזור, מאחר שהאמת נראה דכדתיב הר"ש, ואפילו צמדי יש לו מקום להתפלל, אלא מטעם הנזכר, היכא שהתפלל דיעבד שאין צמון זה החשש נראה שאין לו לחזור, ול"ע, עכ"ל. וכבר ב"י [שם] כיון דלא נתקבלו דברי הר"ש וכל העולם לא נהגו כן הוה ליה סוגיין דלא כהר"ש, והלכך הטובה ושאל גשם צריך לחזור אפילו בארץ שכולה בכללה צריכה גשם צמיות חממה, ומכל מקום כיון שהרצ מהר"י א"ב [שם] [שם] עליו מי יקל ראש כנגדו, ולכן ראו לנאח מדי ספק ולחזור ולהתפלל בתורת נדבה כו', עכ"ל.

באר היטב
קטו (א*) אין. כתוב עטור שהקטו לומר אבינו בצרכת השינוי וסלח לנו מה שאין כן בשאר ברכות, הטעם שאנו מזכירין לפניו שהאב חייב ללמד עם בנו, ובסלח לנו, משום דכתיב וישבו אל ה' וירחמיהו, על כן אנו מזכירין רחמי האב על ה', וירחמיהו, וכן מדליין במזמור שנת ויום טוב, לפי שהוא חממה שהאדם מדלי בין דבר לדבר, ולכן קבטתו בצרכת החממה. ורמז לדבר צמיה ראשי חיות צמיות אין נר הדלה, עטרת זקנים:

קטז (א) זרפא. ולא יאמר ה' אלקינו ונרפא. גם לא יאמר ראה לא בענינו, רק ראה בענינו, ר"ל ונרפא ונכנס הגדולה [סימן קטו] ופרי חדש [סימן קטו]. אלא המ"א כתב שאין לזוז מן המנהג שאומרים ראה נא בענינו, ושכן הוא במגלה עמוקות: (א*) אסור. עיין ט"ו דנהב"ה י"ל ויהי לי לישועה:

קטז (א) השנים. צריך לומר ושבטנו מטיבך, ולא מטיבך הר"ש [ד"ה] [מ"א ס"ק ב]. ועטרת זקנים [ס"ק א] כתב כשהוא צריך יאמר מטיבך, וכשהוא צמיר יאמר מטיבך, ע"ש הטעם. ובסדרו האר"י ז"ל כתב מטיבך: (ב) ששים. כלומר, בתפלת ערביה שמתחיל יום ס': (ג) השישים. כלומר, יום שפגלה בו המקופה מחשדן מכלל ה', אפילו אם המקופה נוספת בחצי יום או אח"כ, רק שיהא קצת קודם לילה, עולת חמיר [ס"ק ב]. ולעולם ב' ימים.

קטז ולא יאמר ה' אלהינו ונרפא, כי לישנא דקרא [נחמיה ז, יד] הוא כך, רפאני יי' ונרפא. וגם לא יאמר ראה נא, רק ראה בענינו (רש"ל בתשובה סימן ס"ד). ואין המנהג כן, אלא אומרים ראה נא, ואין לזוז ממנו, וכן הוא במגלה עמוקות ומביאו צ"ח [ז]:

קטז א של יום ששים. כגון אם המקופה ציזם א' השאלה בתפלת ערביה השייכא ליום ד', נמצא לעולם שני ימים צין המקופה להשאלה:

א מפני שיותר האדם מן הכחמה היא הכינה והשביל קבעו ברכת אתה חונן ראש לאמצעות [ב] שאם [א] אין [א] בינה אין תפלה:

סימן קטז
פירוש ברכת רפאינו. ובו סעיף אחד:

א [א] רפאינו ה' [א] זרפא [א] אף על גב דהכתוב ליחיד [א] אין סבנין אותה לרבים [ב] הני מילי בזמן שטכיון לקרות אבל בשאומר אותה [א] דרך תפלה ובקשה מותר: הגה [ב] ומכל מקום אם אומר מזמור שלם [א] אסור לשנות מלשון יחיד לרבים או להפך:

סימן קיז
דיני ברכת השנים. ובו ה' סעיפים:

א ברכת [א] השנים צריך לומר בה בימות הגשמים ותן מל וזמיר [א] ומהחילין לשאל מטר [א] בחוצה לארץ [ב] [בתחלת] [בתפלת] ערביה א של יום [ב] ששים אחר תקופת השרי: [הגה] [ב] ויום המקופה הוא בכלל [ב] הששים: [א] [ב] ובארץ

לשון ויהי. ולמירוצ הר"ר יונה מותר, כיון דאינו אלא פסוק א'. ומדכתיב רמ"א משמע [ה] דאין כחן פלוגתא, והנראה לענ"ד כדכתיב: **קטז** (א) ובארץ ישראל כו'. לפי ששם צריך לגשמים יותר לפי שגטתה היא מכל הארצות, מה שאין כן בני הגולה, ואנו נתר בני גולה דבכל אזולין, וכבר תמה הר"ש [ש"ס כ"ד] על זה בלא צריכיה למטר אחרי הורע צמדינות אלו, דהיינו מחזי חשרי וזליך, למה לא יאמרו צמנו, בשלמא דבר החלוי צמיו ופטור ואיכור והיתר אזולין נתר בני בבל, אבל בלא למה ניוול בחר בני בבל דהם שובעים צמים רבים ולא צריכיה גשמים עד ס' אחר התקופה, והיה שאין כן בשאר מדינות כו', והארץ מזה כמו שהביאו ב"י [ד"ה ומ"מ מ"ג]. ומסיק ב"י ד"ה ומ"מ א"ל ארץ צמט מהר"י א"ב שהיה שם הר"ש כחש שם שאל"ש כחש שם שאל"ש יכול לשאל מאחר שגדבר צרכי רבים, אלא כדי שלא יהיה נראה שהוא כהגדות אגודות, נראה שאם טעה יחיד ושאל גשם חמון שהיה מן הדין לשאל טל שלא יחזור, מאחר שהאמת נראה דכדתיב הר"ש, ואפילו צמדי יש לו מקום להתפלל, אלא מטעם הנזכר, היכא שהתפלל דיעבד שאין צמון זה החשש נראה שאין לו לחזור, ול"ע, עכ"ל. וכבר ב"י [שם] כיון דלא נתקבלו דברי הר"ש וכל העולם לא נהגו כן הוה ליה סוגיין דלא כהר"ש, והלכך הטובה ושאל גשם צריך לחזור אפילו בארץ שכולה בכללה צריכה גשם צמיות חממה, ומכל מקום כיון שהרצ מהר"י א"ב [שם] [שם] עליו מי יקל ראש כנגדו, ולכן ראו לנאח מדי ספק ולחזור ולהתפלל בתורת נדבה כו', עכ"ל.

שערי תשובה
בשכ"א, ודוא טעות, כי אותיות בכל"ם הבאים לפני יידי שב"א נקראים בחיורי"ק והיי"ד בלא נקודה, כמו בימי כימי, לישועתך כו', ע"ש: **קטו** (א) בינה. עיין באר היטב. ועיין בשלמי ציבור [קנה]. בן בנושא הברכה שכתב הטור הם י"ז תיבות, וכן כתב הכל בו [סימן א' ה]. בן ובנושא הרמב"ם [סדר החפלות, טעם הברכות] י"ח, וכתב [שלמי ציבור קנה]. אן שבספר הכוונות [ענין טעם העמידה דרוש ובהנה] כתב כשם מהר"ש ורי"ט [לומר חכמה ובינה ודעת והשכל, ע"ש]:

קטז (א) זרפא. עיין באר היטב. ועיין בעטרת זקנים לומר חולי בצדידי הלמ"ד. עיין בספר נאות יעקב [קונטרס מענה לשון. עין רפואה] (ש"ל) [שאין לומר] והעלה אורכה ומרפא לכל תחלואי נפשינו ורחינו ונשמחינו. דבמגילה [ז]. בן מוכח דברכה זו הוקבעה ברפואת תחלואי הגוף. ובכרכי יוסף [אות ג] כתב שכמה הר"י מלכו [כתי] סימן קטו כתב שאם צריך להתפלל ה"ש, ע"ש. ובתשובת הר"י מלכו [כתי] סימן קטו כתב שאם צריך להתפלל על החולה עדיף בשומע תפלה. ודיינו [תפלה כפירוש]. וברפואו במחשבה לבד. והכרכי יוסף [סימן קטו אות א] כתב על זה שמעתי מפום רבנן קשישי שהיו מתפללים בברכת רפאינו וכן אני נוהג, עכ"ל:

ר"י [א] השיים עיין באר היטב. ועיין בשלמי ציבור [קנה]. אן ובכך שנתנו,

קטו א. במגלה דף י"ז [נ"ט] א':
ב. ירושלמי [נכות פ"ד הלכה ד, פ"ה הלכה ט].
קטו א. תוספתא [מגילה פ"ג הלכה כא] היצאו הר"ף [שם טו, ט] והר"ש [שם פ"ג סימן כז]:
א. טור בשם הרמ"ה:
קטו א. ברכות [נ"ג וע"ה]:
ב. תענית י' [ע"ה]:
ג. טור בשם הר"ש [תענית פ"א סימן ז]:
ד. סט בצמרא [ור"ף שם ג, א] רמ"ס מפלה ב [טז]:

צינונים לרמ"א
בטו א טור והרא"ש פרק הקורא עומד [מגלה פ"ג סימן טז] בשם הרבינו יונה:
ביו א הגהות מיימוני פרק ב' [מפלה אות י]:

הגהות והערות
הג' תיבה "מלא" טעמה ע"פ לוח המוקד של דפ"ר אמנם בכל הדפוסים לא הוסיפו חניה ז':
הד' ביוצאי דגמירות דהרנפארט ח"ו השמטה מינה אלא:

קטו א שם צמרא א"ח סדר ברכות, אן הטעם שכתב המחבר הוא מדברי הטור ע"פ הגמרא בברכות, ראה פמ"ג בתפלות וכו':
ב' יצ"ב ג"כ בסידורו חמדת ישראל:
ג' צמורה חוננו לפרט דמשדוהו נאשט א"ש, היינו שקיבל הרוח הקדש ע"י מלאך, דנגרילא שהוא מלאך ונקרא א"ש:
ד' עיין מחוקק ברכה אות ג, ולכאורה זו כונת השמ"ג בלן:

ה' פדפיפי הפסוק בעברלין וטילאמקסלדק, כמטלר כפקדמת שערי תפילה:

צמרת זקנים
קטו א [פני שסוחר האדם בן הבהמה היא הבינה כו', וכן מדליין במרוצא שבת ירוש טוב, לפי שהוא חממה שאדם מדלי בין דבר לדבר, ולכן קבטתו בצרכת החממה. ורמז לדבר ביניה ראשי חיות בשמים יין נר הדלה, ודיני הבדלה יחבאו בעז"ה בסימן

Sofis, Moses, 1762-1839

9

ספר

שאלות ותשובות

חתם סופר

למראת ורבנא גדול מרבין שמו
רבי משה כהנא רבי שמואל סופר זצלה"ה
אב"ד ור"מ בק"ק פרישבורג והסמוך

אורח חיים

הודפס לראשונה בפרעסבורג
בשנת ע"ט סופר מהיר לפ"ק (תרמ"ו)

ועתה בס"ד יוצא לאור עולם כריב יופי והדר
בהנחה מחודשת, הערות וציורים מספרי רבותינו ראשונים ואחרונים,
ובתוספת מפתחות ומדור תוספות והשלמות ועוד כמה מעלות טובות
כאשר ענין הקדא החזיקה מישרים

ע"י המשתדל

ע"י דניאל בוסמן ס"ט

בעז"ק וירשלים תרס"א

שנת תשע"א לפ"ק

בבית סנין המאו"ר להוצאת ספרים

שע"י ישיבת "אורות התשובה" וירשלים ת"ו

למזרח האמיתי, וממילא שלהלן לכותל דרומי של עכשיו שם יהיה מזרחית דרומית כחפץ בעל הלבוש, ואז אפילו יהי' ע"י זה פונה קצת לדרום יותר מלמזרח, שעת הדחק שאני ובלבד שעכ"פ יהי' במזרח ג"כ ולא לדרום ממש מבלי נטיה

למזרח כלל. והי' ירחיב גבולכם ויציב גבול אלמנה במהרה בימינו ונעלה לציון ברינה. הכ"ד פרעסבורג נהגי ליום עש"ק ז"ך למבי"א תקפ"ל. משה"ק סופר מפפד"מ.

תשובה כ

[ברבר עצתו של מהר"ם מרוטנבורג שבספק הזכרה א"צ לחזור]

מוספים של ג' שבתות שנשארו מאסרו חג דפסק עד ט"ו אייר ובי' תפילות מוספים דבי' ימים ר"ח אייר, ה"ל י"ג מוספים. צרף עם פ"ח הנ"ל עולה ק"א תפלות. וא"כ כיון שכבר הזכיר ק"א פעמים שוב אינו שוכח עד שיחזור אח"כ בימות הגשמים ויזכיר ק"א פעמים הגשם.

והא' דלא יהיב ירושלמי זמן לצאת מידי ספק בהזכרת גשם שבימות הגשמים המתחיל ביי"ט אחרון של חג. היינו משום דשם אין מחזירים מספק כיון שלמוד לומר טל, וכמ"ש הר"ן פ"ק דתענית (ב, א ד"ה ירושלמי) ומבואר בב"י א"ח סי' קי"ד. וא"כ לפ"ו לדידן שאין מזכירים טל בימות החמה, א"כ בהזכרת גשמים לא סגי בשלשים יום, אלא צריך כל כך תפלות שיעלה לק"א פעמים. וכן הרוצה לעשות כהר"מ מר"ב צריך לאומרו ק"א פעמים. ובהג"ה סמ"ק (סי' יא סק"ד) וכן בטא"ח (שם) כ' צ' פעמים והוא שלא בדקדוק, ועמ"ש מג"א שם סק"ב אפשר נתכוון למ"ש.

וכן אני מורה ובא לכתחלה לאומרו מאה פעמים וא'. אמנם בדיעבד מי שאמר רק תשעים פעמים ושוב נסתפק אם אמר משיב הרוח או לא, אין בידי לפסוק שיחזור ויתפלל נגד משמעות הש"ע ורמ"א, כיון שלא מצאתי לי חבר בדבר. ומ"מ נלע"ד שהניחו לי מקום משמים.

משה"ק סופר מפפד"מ.

74 בירושלמי רפ"ק דתענית הובא בר"ן ורא"ש שם דהמתפלל ואינו יודע מה הזכיר, אמר ר' יוחנן כל שלשים יום חזקה מה שהוא למוד מזכיר וכו'. וכ' הגהות מימו' פ"י מה' חפלה אות ה' דהר"ם מר"ב היה אומר שהרוצה שלא יחזור על הספק, יאמר כל כך פעמים אתה גבור עד מכלכל חיים כמו שיש בשלשים יום יע"ש.

ונ"ל דבכיון דקדק לומר כל כך פעמים, ולא כתב תשעים פעמים. וכן דקדק מג"א (סי' קי"ד סק"ב) כי מ"ט יש לשיעור הזה בשלשים יום דוקא ומנ"ל לר' יוחנן הא. ע"כ נ"ל דדברי ר' יוחנן בנויים על מה דאמרינן בש"ס דילן בחגיגה ט' ע"ב אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד. וכן הוא מפורסם ומקובל שהשונה מאה פעמים ואחד לא במהרה הוא שוכח. וי"ל דהירושלמי קאי בפסח ובח"ל שעושים ה' ימים, אע"ג דר' יוחנן בא"י הוה, מ"מ כך הי' דרכו של ר' יוחנן לומר הלכה לפני תלמידים העומדים לפניו שהיו מח"ל כמ"ש תוס' בשבת ט' ע"ב ד"ה הא לן ע"ש. וא"כ הוה שפיר מאה פעמים ואחד, הא כיצד הרי בשלשים יום יש צ' תפלות שחרית מנחה ערבית צא מהם ב' ערבית ושחרית דיום א' של פסח משום שיום א' דפסח נחשב במנין שלושים יום ואין מזכירין בו אלא כמוסף ואילך, ה"ל פ"ח פעמים, ושמונה מוספים דשמונה ימי הפסח שבח"ל ועוד ג'

תשובה כ

- א. האפיקו מיישי"כ בהשבין קנון סי' רבה ובמ"ד שם בשם מהר"ם מרוטנבורג שיהיה תייל לומר תשעים פעמים.
- ב. כשר"ח אס"ד מערכת ר"ה סי' ג סק"ד בסופו העיר מתח"ד סי' כה שיהיה הלשון אינו הלוי במספר הפעמים אלא במספר הימים, דבזמן מה תחת, יע"ג בספרו אור לי' סי' ק"א.

שליח

ספר

התעוררות תשובה

חלק ראשון

תשובות בירורי הלכות וחדושי סגיות

על שו"ע אורח חיים

מאת גאון ישראל וקדושו רכבו ופרשיו בוצינא קדישא

חסידא ופרישא מאורן של ישראל

רבינו שמעון סופר זצוקל

אב"ד ערלוי (במדינת הונגריא) יע"א

בן רבינו הגדול מאור הגולה מרן בעל כתב סופר זצ"ל

בן רבינו הגדול מאור הגולה מרן בעל חתם סופר זצ"ל

ולמעלה בקודש ז"ע

סדר ונערך בהוספת הערות והארות

"עקבי סופר"

מנכדו הג"מ עקיבא מנחם סופר שליט"א

יר"ל ע"י

מכון להוצאת ספרים וחקר כ"י ע"ש החתם סופר ז"ל

עיה"ק ירושלים תובב"א

שנת תש"ג לפ"ק

שנת המאה וחמישים להסתלקות מרן החתם סופר ז"ע

סימן קיב

ד

דיעבד ולא ככל אחת לצדו, ה"כ כיון שגלה באחת חובת הפילה אחת ולא צדק חובת הפילה השלומין וא"ל לחזור ולהתפלל עוד וק"ל א.

מי שרגיל לקרוא שתי פרשיות בק"ש על מנתו, אי מותר לו לאכול קודם שקורא ק"ש ולסמוך על ק"ש שעל המטה

סימן קיא

צבור שטעו ולא התפללו מנחה אם צריכים לחזור חזרת הש"ץ במעריב

שאלה: ליצור שרצו להתפלל מנחה, וצד אחד ואמר להם שכבר יאלו הכוכבים ועבר זמן הפילה מנחה, ולריכס להתפלל ערבית שהים כיון שטעו ושגגו ועבר זמניה א) האם צריכים להתפלל בחפלה השניה שהיא לתשלומין חזרת התפילה בקול רם, או לא.

נראה לע"ד אם אירע להם אונס ששכחו להתפלל מעריב, או שלא ידעו שמתחיל בערבית זמן שאלה יתן על ומער, ומזכרו בשחרית שלא הזכירו השאלה בערבית, די אם יכוונו בשחרית בחפלה ב). כמו שמבואר בשו"ע או"ח (סי' קכ"ד סעי' י') ביהוד שטעה צר"ה ולא אמר יענה ויבא או שאלה ג) וכדומה. וה"ה אם טעו בשחרית ולא זכרו עד הפלת המנחה יכוונו לחזרה הש"ץ במנחה ודי צדק לתשלומין כיון שאנוסים היו. אבל בערבית דלא שייך חזרה צריכים להתפלל עוד הפעם בניצור, השלומי מנחה, אבל יען כי העיקר היא הפילה ערבית והיא צריכה להיות ראשונה ונגרר בהרה השלומי מנחה, ואם לא השלימו מיד ופסקו והסיתו דעתם מן התפילה אין להשלים עוד הגם שפדיין לילה כיון שהסיתו דעתם ופסקו מן ערבית, כאלו הוא צו"ע או"ח (סימן ק"ח סעי' ג'), והוא מהרשצ"ה, וכאלו פירשו בו רבותינו האחרונים ז"ל ד), ומוכח דהעיקר היא הפילה ערבית, ולא יהא תמור תפילה השלומין מהפילה ערבית גופא שהיא העיקר שאין צד חזרת התפילה ה). ועוד, דמילתא דלא שכיחא הוא. ועוד דבזמן הזה כולם בקיאים, וחזרת התפילה היו רק משום חקנה ראשונה שלא זזה ממקומה, ובמילתא דלא שכיחא לא תקנו ה), וכן מסתבר.

כתב הטו"ז או"ח (סי' רנ"ה סק"צ) דכדי ללאת כל הדעת רגיל את עלמו לקרוא על מטהו שהי פרשיות שמע והיה אם שמוע, וכיון שדבר קבוע אלנו לקרוא שמע על מטהו הנניד בטוח שלא ישכח, ה"כ לפי זה י"ל שמוהר נו לאכול בלילה הגם שלא קרא עדיין ק"ש, כי הטעם שאכור לאכול קודם ק"ש הוא שמתא ישכח אח"כ לקרוא אבל כיון שהוא רגיל לקרוא על מטהו מותר לו לאכול. אבל נראה שצריך להרגיל עלמו צדק לכתי"פ שלושים יום כדי שיהיה לו חזקה שלא ישכח כדאיתא בשו"ע (סי' קי"ד סעי' ח') שמי שמסופק אם אמר מוריד הגשם אחר חג הפסח צריך לחזור ולהתפלל כיון שהיה רגיל כל ימות ההורף לאמרו חזקה שאמר כמו שהיה רגיל, אבל לאחר שלושים יום אם הוא מסופק אין צריך לחזור כי אחר ל' יום היו חזקה שלא אמר, אבל יש לחלק דבהפלה שמתפלל שלשה פעמים ביום בשלושים יום התפלל לכתי"פ השטים פעמים, אבל אם קורא ק"ש על מטהו שלושים יום עדיין לא נחזק וחיישינן שמא ישכח לומר שני הפרשיות. והגאון חתם סופר ז"ל בשו"ת או"ח (סי' כ) כתב שדבר זה נלמד מירושלמי הענינה (פ"ח ה"א) ששיטתו שגם בימות הקיץ אומרים מוריד העל ה"כ בחורף אין צריך לחזור ולהתפלל כיון שהזכיר על, ודבר זה שייך רק אחר הפסח שהזכיר כל ימות הגשמים מוריד הגשם ולאחר ל' יום אין צריך לחזור כיון שבז' ימים אלו התפלל השטים פעמים שמונה עשרה ושש הפלה מוספים בשש ימי הפסח ועוד ג' בני שנתות של חדש ניסן ושני מוספים של ראש חודש ה"כ מתפלל מאלו ואלו פעמים שמו"ט, וכבר אמרו בחגיגה (ט"ו ע"ב) שדבר שהזכיר עליו מאלו פעמים ואחד אינו שוכחו עוד, וה"כ לפי"ז צריך לקרות שני פרשיות של ק"ש מאלו ואלו פעמים, ולפי"ז צותן על ומער בשלושים יום חסרים י"ב פעמים כי בהפלה שבה ויו"ט אינו.

ע ק ב י

- ב) ראה מש"כ בהערה לעיל סי' ב"ג.
- ג) עיין מ"ב (סי' קכ"ד סעי' ל"ט).
- ד) ראה מ"ב (שם סעי' ט"ו).
- ה) וכן פסק הפמ"ג (סי' ק"ח א"א סעי' א'), אך מטעמא אחרינא, וז"ל: ומיהו דאי בעשרה שלא התפללו מנחה ומתפללין ערבית שתיים אין לש"ץ להחזיר התפלה בשביל מנחה דלא תקנו אלא בזמנה שיחזיר הש"ץ הא בתשלומין לא מצינו חזרת הש"ץ עכ"ל. ולפי"ז ה"ה כשלא התפללו שחרית, אין לש"ץ לחזור על התפלה, וכן הוא להדיא בפמ"ג (סי' רל"ז מ"ז סעי' א').
- ו) ראה מש"כ רבינו לעיל סי' מ"ד.

- א) עיין מש"כ לקמן (סי' קכ"ב הערה ה'), פלוגתת הראשונים דאם לא הזכיר מעין המאורע אי ידי חובת תפילה יצא או לא עיי"ש. וא"כ בשלמא כשהתפלל של יו"ט לחוד ושל שבת לחוד שפיר יצא, וכן בנידון דהמתחייק ברכה שאם מתכוון לברכת מעין שבע של ש"צ גמי יוצא, משא"כ כשצריך להתפלל תפילת תשלומין שבה חייב להזכיר שבת ויו"ט איך יצא אם לא הזכיר אלא של שבת או יו"ט גרידא, וזולת אם גימא דכיון דכל החיוב תשלומין משום תפילת חול הוא, סגי במה שהזכיר של שבת לחוד או יו"ט לחוד. [ועיני"ש מה שהבאנו מהמט"א].
- א) דבכה"ג מיקרי אונס, כמבואר בשו"ע (סי' ק"ח ס"ה).

וכעת י"ל שבכל זאת ח"ן היתר לאכול סעודה קודם קריאתה שמע כי ע"י שיאכל וישתה יישן, וישן כל הלילה ולא יקרא ק"ש שעל מעטו כלל, כי כלילה שכוח שכרות וחיישיון יוחר כדאיתא להדיא במס' שבת (י"ט"א) ע"י"ש.

L

סימן קיג

מי שנאנס ולא קרא ק"ש עד שעלה עמוד השחר אי יכול גם להתפלל ערבית

נסתפקתי צנאנס ולא קרא ק"ש עד אחר עמוד השחר והדיון הוא דיכול לקראו עם הברכות עד זן החמה (כמבואר בשו"ע סי' רל"ה ס"ד), אם יכול ג"כ להתפלל הפנה ערבית, ולכאורה כיון דתפלה ערבית נתקן כנגד איברים ופדרים של המוד צין הערבים שמוחר להקריצן כל הלילה כדאיתא בברכות (כ"ו ע"ב) וכיון שאחר עמוד השחר אינו יכול להקריצ עוד איברים ופדרים מיום שבער ח"ן שייך מקום לתפלה זו, או נימא כיון דתפלות אבות הקנוס כדאמר ר' יוסי בר הנינא והניחא כוונתי, וגם הניחא כוונתי כריב"ל דאמר תפלות כנגד המידים הקנוס (כמבואר בברכות שם), ח"כ כמו שיכולין להתפלל ערבית מצטוד יוס קודם הלילה אחר פלג המנחה גם למ"ד תפלות אבות הקנוס שיעקב אבינו ע"ה שהיקן הפנה ערבית התפלל אותה ציום כדאיתא להדיא בחולין (י"א ע"ב) וכדכתיבו שם בחוס' ד"ה יעקב תקן, וסיימו החוס' ח"ל: ויפה מנהג שלנו דאדרבא טוב להתפלל מצט"י קלה. ח"כ לפ"ז שרי ג"כ אחר עמוד השחר כיון דמיקרי זמן שכיבה א' דעד הכן החמה הוא בכלל תפלה ערבית. והנה לפ"מ דפסקין בשו"ע (סי' ק"ה ס"א) דתפלה יש לה השלומין בתפלה שאלתריה כגון שלא להתפלל שחרית משנים אותה ח"כ בתפלה המנחה, ח"כ עכ"ה העיקר הוא דתפלות אבות הקנוס, דאם רק משום כנגד המידים הקנוס הלא עבר זמנו ובעל קרבנו, דאם לא להקריצ קרבן המוד של שחר לא יכול להשלימו צין הערביים, ועוין היעז ברא"ש ברכות (פ"ד סי' ב') בצ"כ, וכיון ששמיך אפילו למ"ד דכנגד המידים הקנוס דכיון דרחמי נינו יש לו השלומין כדאיתא שם ברא"ש, ח"כ הי"כ דיוכל להתפלל עד הכן החמה צנאנס ולא להתפלל קודם תפלה ערבית עפ"מ שהקן יעקב אבינו ב).

ומובן מאליו שאז לא יכול להתפלל הפלה שחרית עד אחר הכן החמה משום הרהו דסחרי כדאיתא בשו"ע (סי' ר"ה סעי' ה') לענין קרא ק"ש של לילה לאחר שעלה עמוד השחר. אבל יען שאין לי כעת ראות לסדרה זו ואין לי כעת הכרה על זה והדבר כספק חולי יכול להתפלל מנד ספק בחרה נדבא ואינו לריך הדוש כיון דמתפלל מנד ספק ח"ן לך הדוש גדול מזה כדאיתא להדיא בשו"ע (סי' ק"ה ס"א) וצמג"א (סקנ"ו) צעטה והתפלל בשעה צמנחה תפלה חול שיחזור ויהפלה בחרה נדבא דאין לריך לחשב צו דבר, דכיון שהוא פלוגתא דרבוותא חס לריך לחזור ולהתפלל, כיו כהידוש, בכל זאת נלע"ד כיון דחולי ההלכה שזריך עוד להתפלל מעריצ ח"כ לריך לכיון צתפלה לנחה מידו ספק, דאם הוא מחוייב צה מתפלל לנחה צו ידי "הובתור", ואם אינו מחוייב צה מתפלל בחרה נדבא, לכן לא יתפלל אז שחרית עד אחר הכן החמה דדלמא ה"י מחוייב צה ולא יבא הרהו דסחרי.

סימן קיד

מי שקרא ק"ש והמפיל והוצרך לגקביו אי יברך אשר יצר

שאלה: מי שזריך לנקביו אחר שקרא ק"ש על המטה וצריך ברכה המפיל, האם מותר לו לצרך ברכה אשר יצר ולא הוב הפסק צין ברכה המפיל וק"ש לשינה.

בלע"ד דגוף ברכה המפיל אינה כשאר ברכות הנוכחין שזריכה להיות דווקא סמוך לשינה ואסור להפסיק בינה לשינה שאם הפסיק הוב ברכה לצעלה, רק כיון שנופלים עליו הצלי שינה ורואה לילך לישן מצרך ואם הפסיק בינה לשינה לא הוב ברכה לצעלה, דומיא דברכת דלקי נשמה שאיתא בגמרא ברכות (ס' ע"ב) כד מתער משנהיה מצרך ואעפ"כ אם לא צירך מצרך לאחר מכה, ואנו נוכחין לכהחלה לצרך אחר שנעל ידיו כדאיתא בשו"ע (סי' מ"ו ס"ב) וסי' ברכה המפיל, ח"כ דאיתא בגמרא (שם) הנוכס לישן על מטתו מצרך המפיל מ"מ הוי דומיא דאלקי נשמה דאינוה לריכה להיות מיד דווקא היכא דאי אפשר, וגם לשון "הנוכס" מורי הכי דלא קאמר

ע ק ב י

במ"ב (סקל"ד) ס"ל דלא יתפלל לאחר עה"ש, ובשעה"צ (אות מ"א) הוכיח כן מדברי הרמב"ם בה"י הג"ל, והביא שם מפיה"מ (פ"ד מ"א) דמוכח דיכול להתפלל, ותמה דהלא תפלה ערבית כנגד הקרבת אברים היא שזמנה רק עד עה"ש, ולהסבר רבינו א"ש. [וראה עוד ברמב"ם (שם פ"א ה"ד) בכ"מ ולה"מ ואכמ"ל] ועיין בעינים למשפט ברכות (ס' ע"א) שהאריך בזה והביא מהשגות הראב"ד על בעה"מ שג"כ מבואר דמתפלל אחר עה"ש, ועי"ש מה שרצה לדחוק בדברי הרמב"ם. (ב) ראה בחי' פנ"י (שם) מה שהאריך בזה, ועעו"ש ד"ה ונראה.

א) ר"ל דבנ"א שוכבים אז, אבל אינו לגמרי זמן שכיבה והראיה דאינו מברך ברכת השכיבה כדאיתא שם בשו"ע. — ובעיקר דברי רבינו, ראה בערוך השלחן (שם סי"ט) דג"כ ס"ל דמתפלל שמ"ע והוא כ"ש מק"ש וברכותיה עי"ש, אולם מדברי הרמב"ם בה' תפלה (פ"ג ה"ט) מבואר להדיא דבלא התפלל עד עה"ש דמשלים תפלה ערבית בתפלה שחרית עי"ש, (וע"ע שם ה"ו), [והחילוק בין ק"ש לבין תפלה כבר ביאר המעשה רקח (שם) דודאי לאחר עה"ש ימא הוא אלא דבק"ש תלוי בזמן שכיבה וכיון דאיכא אינשי דגנו בהויא שעתא קורין ק"ש]. וגם

Gunzberg, Aryeh Leib ben Asher

שאלות ותשובות

שאגת אריה

למרנא ורבנא אריה דבי עילאי

רבי אריה ליב בהגאון מוה"ר אשר גינצבורג זצלה"ה
אב"ד ור"מ דק"ק וולוז'ין ומי"ץ

ערוך ומוגה מחדש עפ"י דפו"ר
עם מבוא מקורות ציונים והארות
מספרי ראשונים וגדולי האחרונים

על ידי
הרב דוד מצגר

בהוצאת
מכון "שער המשפט"
ירושלים תשנ"ז

חובת ק"ש של תורה בפרק אחד, אלא כיון דאשכח ברייתא דתני בהדיא דסגי ליה בפרק אחד, אלימא ליה לאקשווי מינה. והשתא נקטינן להלכה דפרשה ראשונה הוי מה"ת אבל פרשת והיה אם שמוע אין לה עיקר מה"ת ואין קריאתה אלא מדברי סופרים כנ"ל^(א).

יכולין להתחיל ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד לא, לא כתר טעמא אזיל, והמקשה גופיה לא ידע טעמו של דבר, אלא דפשטא דמתני' הכי משמע ליה, ובדין הוא דהוי ליה לאקשווי אם יכולין להתחיל ולגמור את כולה אין אבל פרק אחד לא, מאי טעמא הא יצא ידי

סימן ג

מקומות שקורין ק"ש מבעוד יום

לקרותה משתחשך, ובקריאת פרשה ראשונה שאדם קורא על מטתו יצא, ע"כ. והתוס' (ד"ה מאימתי) פי' בשם ר"ת דק"ש דבית הכנסת עיקר, משום דקי"ל כר' יהודה דאמר בפרק תפלת השחר (כו, ב) דזמן תפלת המנחה הוי עד פלג המנחה, דהיינו י"א שעה פחות רביע, ומיד שכלה זמן מנחה מתחיל זמן ערבית, ומה שאנו מתפללין לפעמים מנחה אחר פלג המנחה כרבנן דפליגי אר"י, משום דאמר לקמן (כו, א) השתא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ע"כ.

ואני תמה דהרי הא דקאמר השתא דלא איתמר הלכתא דעבד כמר עבד, היינו משום דכיון דתפלה דרבנן אזלינן בספיקה להקל, אבל קריאת שמע דהוי מן התורה כיון דמספקא לן מספיקא אית לן למיזל לחומרא, דקי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא וכדאמרין בפ' מי שמתו (כא, א) א"ר יהודי אמר שמואל ספק קרא ק"ש ספק לא קרא אינו חוזר וקורא, מ"ט ק"ש דרבנן

מהתורה. וראה בארוכה במנחת כהן בקונטרס מבוא השמש מאמר ב פרקים יג-יד, והביא בזה ג' דיעות, והכריע דמן התורה יש לקרות בזמן שכיבה וקימה ב' פרשיות, אבל פרשת ציצית אין לה שעה קבועה, ואין חיוב אף לקרות פרשה זו אלא כל פרשה שיש בה יציאת מצרים, ע"ש.

(א) וכן פסק ר"ח ברכות ב, א: דקיימ"ל דק"ש בשעת צאת הכוכבים. אולם הראב"ן סי' קכב מדייק מדבריו שם דכן ס"ל להירושלמי, אבל גם ר"ח מודה שלתלמוד דידן יוצא יד"ח ק"ש אף קודם לכן בבית הכנסת. ור' בהערות לפי' ר"ח שם בארוכה שיש בזה חילופי פירושים בפירוש ר"ח. ובעינים למשפט ריש ברכות הביא שיטות הראשונים שנחלקו בזה יעוי"ש.

שאלה 76. במדינות הללו שקורין קריאת שמע וברכותיה ומתפללין ערבית מבעוד יום, היאך ראוי להתנהג עם ק"ש לצאת ידי חובתו כתקונה אליבא דהלכתא.

תשובה. בריש מסכת ברכות (ב, א) תנן מאימתי קורין את שמע בערבית משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן, ומפרש בגמרא דהיינו צאת הכוכבים. ופסק הרי"ף דכן הלכה ודלא כהני תנאי כברייטא בגמרא (ב, ב) דמקדמי זמן ק"ש לצאת הכוכבים, וחכמים בגמ' נמי הכי ס"ל כסתם מתני'. וכ"פ הרמב"ם בפ"א מה' ק"ש (ה"ט)⁽⁸⁾. וכ"פ רש"י במתני' (ד"ה עד סוף) דהקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו, ומסיים רש"י א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך ד"ת, והכי תניא כברייטא בברכות ירושלמי, לפיכך חובה עלינו

(יג) ואולם מפי' ר"ח ברכות יג, ב ד"ה ת"ר מבואר שרק פסוק ראשון הוי מהתורה, ממה שפסק שם הלכה כר"מ שרק פסוק ראשון צריך כונה ולא הפרשה כולה. וכן נראה גם מדבריו להלן שם ד"ה בשעה דפירש דהא דאמר חוזר וגומרה אפרשת ויאמר קאי. ואולם ממש"כ לעיל ב, א במי שהתפלל ערבית בבית כנסת קודם צאת הכוכבים דקורא על מטתו פרשת שמע והיה אם שמוע, ברור דליכא סתירה לזה, דמרבנן ודאי צריך לקרותן אחר צאת הכוכבים דתקנו כעין דאורייתא, וע"ש בהערות. ובפרי יצחק ח"א סי' א העלה דלא כהפ"ח, אלא כהשאג"א עפ"י הראשונים שבק"ש על מיטתו סגי בפרשת שמע ע"ש. ועי' שו"ת משכנות יעקב או"ח סי' פב. וראה להגרי"פ פרלא ח"א עשה ג-ד שהביא כדרכו עוד חבל ראשונים דס"ל שרק פסוק ראשון הוא חובה

אלא וודאי זמן ק"ש הוי נמי מפלג המנחה לר"י זהו ראיית ר"ת.

אבל מ"מ נראה לי דאין זה ראייה כלל, ושלשה תשובות בדבר. חדא, די"ל דלא קפדינן אסמיכת גאולה לתפלה אלא כשמתפלל בזמן ק"ש, אבל כשמתפלל ערבית מפלג המנחה שעדיין לא הגיע זמן ק"ש לית לן בה. וכה"ג פירש"י בפ' תפלת השחר (ל, א) גבי הא דאמרינן התם אכוה דשמואל ולוי כי הוה בעו למיפק לאורחא הוּוּ מקדמי ומצלי, וכד הוי מטי זמן ק"ש קרו ולא הוי סמכי גאולה לתפלה, אע"ג דבשל שחרית כ"ע מודו דבעי למסמך. ופי' רש"י (ד"ה ולעביד) ומשום מסמך גאולה לתפלה, כיון דמצלי קודם ק"ש לא קפדי ע"כ. והאי קודם ק"ש שפירש רש"י ע"כ קודם זמן ק"ש קאמר⁽²⁾, דאי משום קודם ק"ש הוא דלא קפדי ואע"ג דמטי זמן ק"ש נמי והא דבעי למסמך גאולה לתפלה היינו בקורא ק"ש וברכותיה ואח"כ מתפלל הוא דבעי למסמך ולא יפסיק בין גאולה לתפלה, אבל אם רצה להקדים תפלה לק"ש לית לן בה שהרי בערבית קאמר ריב"ל תפלות באמצע תיקנום, ור"י פליג עליה וקאמר איזהו בן עוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה, הילכך מיבעי ליה לאקדומי ק"ש לתפלה ולא באמצע כריב"ל, והרי אפילו אם יקדים תפלה לק"ש ל"ל בה, וא"צ לחוש לסמיכת גאולה לתפלה בכה"ג, וא"כ אכתי משום סמיכות גאולה לתפלה הרשות בידו למיעבד כריב"ל. אלא וודאי ש"מ כל היכא דבעי למסמך גאולה לתפלה, אינו רשאי להקדים תפלה לק"ש, וה"ג משמע ההיא סוגיא דפרק תפלת השחר גופיה, וע"כ כיון דמצלו קודם ק"ש לא קפדי דפירש"י קודם לזמן ק"ש קאמר.

ועוד יש לומר כמו שפירשו תלמידי רבינו יונה הביא הרא"ש עצמו בפרק תפלת השחר (סי' ו) רב צלי של שבת בערב שבת מפלג המנחה ולמעלה, ולאחר צאת הכוכבים ה"י קורא קריאת שמע בעונתה, אע"ג שלא היה סומך גאולה לתפלה, כיון שהיה מכוין למצוה

פירש"י שהעתיקו כמעט מילה במילה כענין זה וכנראה שהיה כן ברש"י שלפניו. ובפרי יצחק ח"א סוסי' א כתב שבאו"ז הביא פירש"י כהשאג"א.

ור"א אמר ספק קרא ספק לא קרא חוזר וקורא מ"ט ק"ש דאורייתא, ופסקו הפוסקים כר"א, ומספיקא חוזר וקורא לחומרא⁽²⁾. וה"נ בפלוגתא דר"י ורבנן דקאמר הגמ' דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר והו"ל ספיקא לגבי ק"ש, אית לן למיזל לחומרא ואין יוצא ידי חובת ק"ש עד צאת הכוכבים, דלמא הלכה כרבנן דזמן מנחה הוי עד הערב, ואין זמן ערבית מתחיל אלא משעת צה"כ ואילך.

← **ונ"ל** דהתוס' לטעמייהו אזלי, דס"ל דהלכה כמ"ד ק"ש דרבנן וכמש"כ בשמם למעלה סימן א', ואית לן למיזל בספיקא לקולא. ואיכא למימר דר"ת נמי הכי ס"ל. וחיוק ר"ת את דבריו מדרב צלי של שבת בע"ש מסתמא היה קורא ק"ש, אלמא זמן ק"ש מפלג המנחה ואילך. והשיב עליו הרא"ש (שם סי' א) דזה אינו ראייה, דילמא ס"ל לרב כריב"ל דאמר לקמן (ד, ב) תפלות באמצע תיקנום וא"צ לסמוך גאולה של ערבית לתפלה והיה קורא ק"ש אחר צה"כ ע"כ.

לדידי לאו תשובה היא, דהא אמרינן ר"פ תפלת השחר (כז, א) מדרב צלי של שבת בערב שבת מבעוד יום ש"מ הלכה כר"י, כלומר דאמר זמן מנחה עד פלג המנחה ומכאן ואילך עייל זמן תפלת ערבית, ודהינן אדרבה מדר"ה ורבנן לא הוּוּ מצלי עד אורתא, ש"מ אין הלכה כר"י, ומסקינן השתא דלא איתמר הילכתא כו' ודעבד כמר עבד. כלומר דעבד כרבנן ומצלי תפלת המנחה עד הערב עבד, ודעבד כר"י דס"ל זמן תפלת המנחה עד פלג המנחה, ומכאן ואילך עבר זמנה ועייל זמן תפלת ערבית, ומאן דעבד כר"י ומצלי ערבית מפלג המנחה ואילך עבד ושפיר דמי. והשתא תקשה לדידן אמאי דעבד כר"י ומצלי ערבית אחר פלג המנחה עבד ושפיר דמי, ואמאי, נהי דעבר זמן מנחה מפלג המנחה, מ"מ לדידן דקי"ל כר' יוחנן דאמר התם (ד, ב) איזהו בן עוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה, אין ראוי להתפלל ערבית עד הלילה דהוי זמן ק"ש וברכותי' כדי שיסמוך גאולה לתפלה,

(2) כמבואר לעיל סי' א.
(3) וכ"ה להדיא באור זרוע ח"א ה' קריאת שמע סי' נא בשם מורו ר' יצחק בר יהודה זצ"ל. ואולם דבריו שם מיוסדים על

וכן כחז הרע"ב"א שם (מג:), הילכך כיון דאיכא תרי איסורי איסור רסז א ונכנסין [וכו'] ומקדימין להתפלל ערבית וכו'. אף תחומין ואיסור משתמש בצעלי חיים ירד וילך על רגליו. ונהגות מרדכי פרק קמא דעירובין (לט ע"ג) כתוב דנכנס נמי איכא איסור תחומין והב"א ראייה מדאמר אלישע אחר לרבי מאיר (מגינה טו.) חוזר בך שיערתי בטלפי סוסי עד כאן תחום שבת והשיב לו רבי מאיר [ד] ואתה מה תהא עליך עכ"ל משמע דסבירא ליה דנכנס נמי אמרינן כארעא סמיכתא מיהו אותה ראייה שהביא יש לדחות דהא דאמר ליה ואתה מה תהא עליך לאו משום איסור תחומין אמר הכי אלא משום איסור רכיבת הסוס וגם מפני שהיה עובר בכל יום נכמה איסורין ל. והא דאמר ליה השתא, משום דאמר ליה שהיה אסור לו לילך יותר דעד כאן תחום שבת, השיבו כיון שאתה מדקדק באיסור תחומין ל, אתה מה תהא עליך על כל האיסורין שאתה עובר: והריב"ש כתב בתשובה (ס"ט קא) כיון שע"ג נהמה איכא איסור אפילו תוך התחום וברגליו ליכא איסור תוך התחום טוב לו שילך ברגליו בעוד שהוא בתוך התחום אלא

סימן רסז

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[א] ערב שבת במנחה אין נופלין על פניהם: [ב] מקדימין להתפלל ערבית: מפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר ולקבל שבת בתפלת ערבית: משהתפלל אסור במלאכה מיד: אם אומרים והוא רחום: [ג] תחימת ברכת השכיבנו וטעם למה אומרים פסוק ושומר: לסתור מנהג טוליטול"ה בברכה שמוסיפים:

[א] ונכנסין לבית הכנסת ומתפללין תפלת מנחה כמו בשאר ימות החול אלא שאין נופלין על פניהם א: [ב] ומקדימין להתפלל ערבית יותר מבשאר ימות החול כדאמרינן (פסחים קה:): עיוולי יומא מקדימין ליה דאמר [ה] רבי יוסי יהא חלקי עם מכניסי שבת ב בטבריא שהיתה יושבת בעמק ובעוד היום גדול היה נדמה ג להם ערב.

ופירשו התוספות (ה) שמפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר ולקבל שבת בתפלת ערבית [א] רק שימתין לקרות קריאת שמע עד עונתה שהוא צאת

אם כן איכא סכנה כגון שלא יוכל ללכת לרגל השיירא וישאר שם במקום סכנה עכ"ל וכן כתב הר"ש בר אמת בתשובה (ח"א סי' כא):

רסז פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

[ב] קבל שבת מבעוד יום אם מותר לאכול מיד:

[א, ב] ונכנסין לבית הכנסת ומתפללין וכו' ומקדימין להתפלל ערבית [וכו'] כדאמרינן עיוולי יומא מקדימין ליה דא"ר יוסי יהא חלקי וכו'. נפרק כל כתבי (ק"ח):

ופירשו התוספות שמפלג המנחה ולמעלה יכול להדליק הנר וכו'. כבר כתבתי נסיון רס"ג (כב ד"ה כתבו המוס') שכן כתבו התוספות (נרכות כו. ד"ה דרב) והרא"ש (שם פ"ד ס"ו) וה"ר יונה (שם יח: ד"ה רז ל"ג) נפרק תפילת השחר [ג] ותמיהני על רבינו שלא כתב שזה דעת הרא"ש ג"כ: 7 וכו"ש רק שימתין לקרות שמע עד עונתה. שם נגמרא (נרכות כו.) אמרינן דרב ל"ג של שבת בערב שבת וכתב הרא"ש (שם) על זה ל"ג של שבת בערב שבת מפלג המנחה ולמעלה ולאחר יציאת הכוכבים היה קורא קריאת שמע בעונתה ואע"פ שלא היה סומך גאולה לתפלה כיון שהיה מכין למנוה להוסיף מחול על הקודש לא חייש לסמיכה עכ"ל, וכ"כ הרמב"ם בפ"ג מהלכות תפלה (ה"ו) ו"ל ויש לו להתפלל תפלת ערבית של לילי שבת בערב שבת קודם שתשקע החמה וכן יתפלל ערבית של מולאי שבת בשבת לפי שחפלת ערבית רשות אין מדקדקין בזמנה ונלכד שיקרא קריאת שמע בזמנה. וכתב הגאון מהר"י אבוהב ז"ל וזאת הקבלה יראה שיכול לקבל שבת ולאכול מיד כך נראה בפסקים שאומר נפרק תפלת השחר (רא"ש שם) ונריש פרק ערבי פסחים (רי"ט סי' ג) שדוקא אכילת מנה הוא משתמשך דאיתקש לפסח אבל אכילת שבת נראה שיכול לאכול אפילו בזה הזמן עכ"ל, וכן כתב רבינו ירוחם בח"א (פו ע"ג) (א). ואם תאמר אע"ג שיכול לאכול מיד ונפיק ידי סעודה שבת מכל מקום איכא למיסר לאכול קודם שיקרא קריאת שמע כדאמרינן נריש נרכות (ד:): לא יאמר אלך לבתי ואוכל קימעה ואשתה קימעה ואח"כ אקרא קריאת שמע ויש לומר דכיון דאיכא רבותא דפסקי דמפלג המנחה ואלו היו זמן קריאת שמע וכדכתב הרא"ש נריש נרכות (סי' ה), אע"ג דמשום דאיכא מאן דסבירא ליה דלא היו זמנה עד לאת הכוכבים חוזר לקרותה משתמשך ד מכל מקום לא מיקרי אוכל קודם קריאת שמע כנ"ל:

דרכי משה

רסז (א) ועיין לקמן [ריש] סימן רע"א:

פרישה רסז (א) שמפלג המנחה ולמעלה וכו'. פירוש מנחה (גדולה) [קטנה] הוא מט' וחצי ולמעלה, נמצא עד הלילה עוד ג' שעות וחצי, ופלג אותה מנחה שעה ורבע קודם הלילה, ואף אם היוס הרוך חולקים אותו ליי"ב שעות והן הנקראים שעות זמניות, ועיין לעיל סימן רל"ג:

דרישה רסז [א] רק שימתין לקרות שמע עד עונתה וכו'. עיין בב"י שהקשה וא"ת אע"ג שיכול לאכול מיד ונפיק ידי סעודת שבת מכל מקום איכא למיסר לאכול קודם שיקרא קריאת שמע כדאמרינן בריש נרכות וכו' ו"ל דכיון דאיכא רבותא דפסקו דמפלג המנחה ואלו היו זמן קריאת שמע וכו' עיין שם, וצריך להיות לפי דבריו דמה שכתב רבינו רק שימתין לקרות שמע עד עונתה וכו' היינו שקורא קריאת שמע מיד וחוזר וקורא קריאת שמע בעונתה שהוא צאת הכוכבים ועם ברכות דלפניה ולאחריה [ה] ועל דרך שכתבנו לעיל בסימן (רל"ו) [רל"ה סק"ב]:

משכנות זהב

אשל אברהם

100 כיה בלגוהרה [עמוד קמל] ובמנהג [הלכות שבת סימן ג]. אולם במקצת דפוסים הטוב ועל "כל" עמו, וז"ה טוהר [בגדשים מה, א] ובמחזור יטרי [עמוד קמב] ובלגו [שפי"ב, ו] וכן נספך במהדורת טור השלם פ"פ טור דפו"ר. ועיין מחזור יטרי שם דל"א יאמר "עלינו ועל עמו ישראל" משמע שאין לנו בכלל עמו ישראל, לכן יאמר עלינו ועל "ל"י עמו ישראל, וזו נכלל עט על עמו ישראל:

101 בן הוא מוכיח בראשית מה, א. וע"פ שם ויקהל ר"ה, א. ועיין לרמב"ם סימן פו הערה 14 שיש נחמדות מאלו נמדרש שומר ריש ממזר 102

103 בירושלמי שלפנינו נרמז פ"א הלכה ב' ל"ח. ועיין לרמב"ם סימן לג וסוף סימן קנ"ו, ודוק סימן מט, שהציון ק' נכס היחוסות, ועיין הערה 4 והערה 6 בל"ב סימן לג, וע"פ בירושלמי שם פ"ד הלכה ה':

104 ביהושע ב"ר הילאי

105 שער השוכה סימן פ'

106 ב"ר פאסי [ק"ה, ג] לל"י שנתנו ולל"י רביעית שזו מחיק עליה, ועיין שם ע"ד ק"ב, א"כ:

107 ה"ק ממהדורת א"ר מ"פ:

108 הי"ב הי"ב שם לא האריך בזה, וע"פ שאלה יע"ב סימן ט"ז ק"ט ט"ה, ואפשר דמיוט "ע"פ שהאריך ק"ה על המחוק נכרה המוצא בהמשך:

109 עיין העמודה בלמרחק ופירוט עליו לא הובא

110 במהמ"א, רק עיין חספה נאמה ימיה וכו'. ועיין ב"ה חיים סי"א ו"ה שם ב"ה:

111 עיין ב"ה חיים סי"א

112 ה"ק ממהדורת זולקווא חק"מ:

113 ב"ב שם הנוסח "לגאולת מלרים, וז"ל: עיין גלגל אלהים שם אות ט, וע"פ משנלוט וכן סימן רכ"ג אות ג' ד"ה וע"ד דהל"ג, וסוף סימן רס"ו, ויש סימן רע"א:

114 בן הוא ג"כ בנחמדות מ"ס הלכות שבת דין הדלקת ה"ב נע"ב שבת אות ג' אולם ה"ב ה"ב ק' נכס המהרי"ם א"כ:

115 ב"ה ב"ה שם א"כ ד' ל"ח, ומאריך, ינאר דברי המג"ל בניאר הפת"מ הנוסח לקמן, וע"פ:

116 ה"ק ע"פ א"כ ב"ה מ"ס א"כ ב"ה מ"ס סימן מ':

ב זאכ"ב. עיין מ"א. ובסימן ל"ה אות ד', לג"ש [נרכות ב, א ד"ה עד סוף השלמות] אם קרא קריאת שמע מנעוד יום כ"ו, ומה שכתב וע"כ"פ, היינו אם מהפללין ערכים ערב שבת נעוד יום גדול קודם פלג המנחה [עיין הרומח הדשן סימן א'] לא יאלו "כלל" די מוצת קריאת שמע, אסורים לאכול קודם מלי שעה לקריאת שמע, וע"ש: ג כ"ו, עיין מ"א. עיין מ"ש נט"ו מ"ס. א"כ"ג דלא הוה מעין החמירה, מהפללין עליה, כי בשבת לר"ך שמירה ימירה, עיין ג"ח כלן [סוף הסימן]. ופרוס, כלל נחמדות נכמ"ך, ארמית, לא בש"ן צעברי, ויש לומר ג"כ פרס ממנה, [ערוך] ערך פרס [הכניע], וע"ש, על דרך ממש שכן לא צמורת חוב, רק ממנה מנס. ויש לישב קודם החוספות [פסחים מ, ב ד"ה שח"ק] אל מהיו נענדים לקבל פרס, ישר על שבת, והכ"ן. ואין לר"ך לשגשג נוסחה ישנה:

אין מחזירין אותו, אליה רבה שם [סי' ק] בשם כל בו [סימן לה לו, ב]. ובאות ח' [באליה רבה] בשם של"ה [קיצור של"ה, מסכת שבת, הנהגת דיני שבת ד"ה מי שפגע] כשמנשק מזוהה בשבת לא יאמר ה' ישמור צאתי כו', כי אם זכור [את] יום השבת לקדשו. ולטעם הט"ז ומ"א יש לאומרו, וכמו שאומרים ושומר צאתינו. ואומרים ושומר בני ישראל את השבת, שאם ישמור שבת אין צדיקים שמירה. ומעין גאולה הוא, מיד נגאלין, טור [נמנו ק"ד]. ולא הוה הפסק בין גאולה לתפלה דערבית, דמצוה נמי להסמין כבסימן רל"ו [סעיף ב]. ובמועדים יורבר משה ויקרא כג. מ"ר. בראש השנה, תקעו [תהילים פ"א, ד]. ביום הכיפורים, כי ביום כו' ויקרא טו, ל'. בלבוש [סימן] תקפ"ב סעיף א' [תירין], כל המועדים זכר ליציאתנו מצרים. תקעו, ביום ההוא יתקע בשופר גדול וישעה כו'. יג. יום הכיפורים, גאולה הנפש, אין לך גאולה יותר מזה, וע"ש. ועיין דרישה [אות ב] כתב כתפילה אריכתא, וע"ש. אין נופלין על פניהם סמוך לכניסת שבת, לבוש [כאן סעיף א]. ויראה, הוא הדין מנחה גדולה אחר חצות נמי אין נופלין על פניהם. והוא הדין מי שאוכל פת אחר חצות אין לומר על נהרות כבל [תהילים קל"ז], כי אם שיר המעלות [שם קמ]. ב"ב"ו [סימן] רצ"א אות ו"ו דב"ה לגמור הסעודה קודם הלילה, דתוספת שבת דין תורה הוא, יעו"ש. ועיין סימן רס"א ו"א א"ו הוא דין תורה וא"ו תוספת דרבנן. ובמ"א [סוף סי' ק] א', מפלג המנחה כו'. ובק"ן שאוכלין מבעוד יום, הרוצה להחמיר יחלק ביום שבת ג' סעודות, ויוצא ידי חובתו. ובאליה רבה [סי' ק] ב', דתלתא "היום" כתיבי [שבת ק"ו, ב ע"פ שמוט טו, כה], משמע עצומו של יום, לא בתוספת. ומשמע אף בין השמשות לא, רק ודאי לילה. ועיין סימן תע"ב [סעיף א] בפסח אף הקידוש בלילה, ועיין סימן תרל"ט ב"ב"ו [סי' ק] י"ב ומ"א [סי' ק] י"א, וסימן תצ"ד ב"ב"ו נ"יש הסימן]. וא"י"ה ב"ב"ו [שם] ויבאר. מ"ה שחזותמין ביום טוב ופרוס, כמו בשבת, אע"כ בשבת הטעם שהשבת שומר אותנו, מה שאין כן ביום טוב לכאורה אין זה טעם, אלא הואיל ובשבת משנין מימות החול הוא הדין ביום טוב, דלא להוי חו זלוול יום טוב דאומר כימות החול ובשבת משנין. וא"י"ה בהלכות יום טוב ויבאר עוד בזה. עיין ב"ב"ו [סימן] רס"ח [אות א] א"י"ה מ"מ"ש מקדימין:

ביאור הגר"א

[ג] ו"אכ"ב ב"ד. [ברכות] שם [ע"כ] ואומר קדושה כו': [ד] [סעיף ג] בברכה. ירושלמי [ה] דא דהימרי בתול, אבל בשבת אומר ופרוס כו':

דין עיר אינו יכול להוליל לכן כ"ך דהו אינו מחייב בנדר. או להכח עדיף, נדירו להביא עמו לדי חוב, לקבל עליו שנה, ו"ש לילה: ב) וצריך עיון דהא ק"ב אינו מוציא. ומדברי ספ"ק משה פרק ה' הלכה ז' מהלכות קרנן ספ"ק מנוול ג"כ דלא נמדרסי ה"ל [ועיין במשכנות סימן רע"ג ס"ק ד' שכתב טעמא דמדרבי הוואל ויעקר מצוה ויבדיל די בכך, ע"ש]. ובמהלכה כבוד החרוז לא ראה במדרבי, דמבואר כמו שהביא המג"א, ועמו לא נזכר שם. ומה שלמד עוד שם לדין סוכא, יש לפקפק, דבתוספת שבת ב"דאי י"ד לדי חוב דאורייתא, וזמן מילא

מחצית השקל

קודם קריאת שמע. דאף על גב דסמכין אדרבי יהודה להתפלל אחר פלג המנחה, היינו לענין תפלה, ואין זה שייך לקריאת שמע, דבקריאת שמע גם רבי יהודה מודה: ו"א ספ"ק נאזלה לתפלה. והטעם, כתב הרא"ש ריש ברכות, או משום דסבירא ליה כרבי יהושע בן לוי [שם ד, ב] דערבית אין צריך לסמך גאולה לתפלה, דתפלות באמצע תקנו, ר"ל ג' תפלות שהי"בם להתפלל כל יום תקנוהו באמצע שני פעמים קריאת שמע שצדיקים לקרות כל יום, והייתו קריאת שמע של שחרית קודם תפלת שחרית וקריאת שמע של ערבית אחר תפלת ערבית, או משום דסבירא ליה לרב דמשום מצות תוספת שבת אין צריך לסמך גאולה לתפלה. וטעם זה האחרון כתב ריש פרק תפלה השחר [פי' ריש סימן ז], ועיין שם ב"ל"ח [דברי חסידות אות כט]. עכ"פ מוכח מזה דרב לא קרא קריאת שמע ביום, דא"כ הלא היה גם סוכך גאולה לתפלה, ואפילו הכי כתב הרא"ש שרב אכל ביום, הרי מוכח דלא כהרב כ"י בתרצו. לכן כתב מ"א תירוק אחר, ומה שאכל קודם כו' וצ"כ הנהגים כו' כהרב שבת פ"ב ע"ב י"ב. ר"ל, כיון שחלל המפלים בצאת הכוכבים כרבנן: כשיגיע חצי שעה ב"ר, ר"ל, אבל בחול המפלים בצאת כ"י, ותירך דברי רב בענין אחר, נשאר סברא חיצונה דאף שקרא קריאת שמע מכל מקום כשיגיע זמנה אסור לאכול. אולם הנהגים כל פעם כרבי יהודה, קורין קריאת שמע ביום, וסומכים על רש"י [ברכות ב, א ד"ה עד סוף האשמורה] ור"ת [תוספות שם ד"ה מאימתי] אע"ג שיעקר מה שיצאים הוא בקריאת שמע שעל מטחם, כתב מ"א לעיל סימן רל"ה ס"ק ב' דרשאים לאכול כיון שעכ"פ כבר קראו קריאת שמע, ע"ש [ש"ס ב] כיון כו'. בש"ש דאין לומר כי א"ש שימרו. דהא מהאי טעמא לא אמרין שומר עמו ישראל, דבזכות שמירת שבת אין צריך שמירה, וכראיתא במדרש [ב], א"כ הוא הדין דאין לומר כי אל שומרו: וברקנים כו' בתב. ר"ל, שנתן טעם אחר שאין אומרים שומר עמו ישראל, דבאמת בשבת אין שיהיה למיזיקים לשלוט [אבל לא ידעתי, אדרבא בשבת שכיחי טפי מיזיקים]. ואפשר דמכל מקום אין להם רשות להזיק:

רסו (א) אינו. עיין ט"ז. נוסחת הברכה, ובצל כנפך חסרתו כי (ה) [אל] [יו] שומרנו ומצילנו אתה כו' ושומר כו'. ולכאורה גם שומרנו אין לומר בשבת כשמגיע לבצל כנפך, ועיין ב"ח [עמוד קטו ד"ה ואין] ודרישה [אות ה] יש גורסין בטור כן, ועיין מ"א אות ג'. ולכאורה שומר עמו ישראל "לעד" אין לומר, כמו שכתב הט"ז. וכראוי, בטוחים אנו שישמור הוא, שאם אנתנו שומרים שבת כי [אל] שומרנו ומצילנו אתה, הוא תואר לו יתברך, למה לא יאמר, דפשיטא שהשם יתברך הוא השומר לנו, הן בזכות שבת כו' הכל ממנו יתברך. ועיין לבוש בזה. ובאליה רבה אות ר' (ד) באבורה"ם [עמוד קמ] הנוסחה כלבוש [סעיף ב], וע"ש, וכמו שאנו אומרים ושומר צאתנו כו' ופרוס כו', כדי שיהיה סמוך לחתימה מעין החתימה, עיין

לבוש. ואם טעה וסיים ברוך אתה יי שומר עמו ישראל לעד, בשבת, יע"ש. ובאות ח' [באליה רבה] בשם של"ה [קיצור של"ה, מסכת שבת, הנהגת דיני שבת ד"ה מי שפגע] כשמנשק מזוהה בשבת לא יאמר ה' ישמור צאתי כו', כי אם זכור [את] יום השבת לקדשו. ולטעם הט"ז ומ"א יש לאומרו, וכמו שאומרים ושומר צאתינו. ואומרים ושומר בני ישראל את השבת, שאם ישמור שבת אין צדיקים שמירה. ומעין גאולה הוא, מיד נגאלין, טור [נמנו ק"ד]. ולא הוה הפסק בין גאולה לתפלה דערבית, דמצוה נמי להסמין כבסימן רל"ו [סעיף ב]. ובמועדים יורבר משה ויקרא כג. מ"ר. בראש השנה, תקעו [תהילים פ"א, ד]. ביום הכיפורים, כי ביום כו' ויקרא טו, ל'. בלבוש [סימן] תקפ"ב סעיף א' [תירין], כל המועדים זכר ליציאתנו מצרים. תקעו, ביום ההוא יתקע בשופר גדול וישעה כו'. יג. יום הכיפורים, גאולה הנפש, אין לך גאולה יותר מזה, וע"ש. ועיין דרישה [אות ב] כתב כתפילה אריכתא, וע"ש. אין נופלין על פניהם סמוך לכניסת שבת, לבוש [כאן סעיף א]. ויראה, הוא הדין מנחה גדולה אחר חצות נמי אין נופלין על פניהם. והוא הדין מי שאוכל פת אחר חצות אין לומר על נהרות כבל [תהילים קל"ז], כי אם שיר המעלות [שם קמ]. ב"ב"ו [סימן] רצ"א אות ו"ו דב"ה לגמור הסעודה קודם הלילה, דתוספת שבת דין תורה הוא, יעו"ש. ועיין סימן רס"א ו"א א"ו הוא דין תורה וא"ו תוספת דרבנן. ובמ"א [סוף סי' ק] א', מפלג המנחה כו'. ובק"ן שאוכלין מבעוד יום, הרוצה להחמיר יחלק ביום שבת ג' סעודות, ויוצא ידי חובתו. ובאליה רבה [סי' ק] ב', דתלתא "היום" כתיבי [שבת ק"ו, ב ע"פ שמוט טו, כה], משמע עצומו של יום, לא בתוספת. ומשמע אף בין השמשות לא, רק ודאי לילה. ועיין סימן תע"ב [סעיף א] בפסח אף הקידוש בלילה, ועיין סימן תרל"ט ב"ב"ו [סי' ק] י"ב ומ"א [סי' ק] י"א, וסימן תצ"ד ב"ב"ו נ"יש הסימן]. וא"י"ה ב"ב"ו [שם] ויבאר. מ"ה שחזותמין ביום טוב ופרוס, כמו בשבת, אע"כ בשבת הטעם שהשבת שומר אותנו, מה שאין כן ביום טוב לכאורה אין זה טעם, אלא הואיל ובשבת משנין מימות החול הוא הדין ביום טוב, דלא להוי חו זלוול יום טוב דאומר כימות החול ובשבת משנין. וא"י"ה בהלכות יום טוב ויבאר עוד בזה. עיין ב"ב"ו [סימן] רס"ח [אות א] א"י"ה מ"מ"ש מקדימין:

הגהות רע"א

רסו (א) [ב"ה ס"ק א] כתב המגיד משנה אע"פ שפ"ב ע"ב יום קידש או הבר"ל. מקפ"ק, אם אחר של קבל עליו שנה יכול להוליל לקדם לני שקבל עליו שנה, דיש לומר דלא של קבל דהוא חול אללו הו כלינו מחייב נדבר, כה"ס דירושלמי [מגילה פ"ב הלכה ג] הו"ב בתוספות ימות דף י"ד [ע"ה ד"ה ב] כן עיר אינו יכול להוליל לכן כ"ך דהו אינו מחייב בנדר. או להכח עדיף, נדירו להביא עמו לדי חוב, לקבל עליו שנה, ו"ש לילה: ב) וצריך עיון דהא ק"ב אינו מוציא. ומדברי ספ"ק משה פרק ה' הלכה ז' מהלכות קרנן ספ"ק מנוול ג"כ דלא נמדרסי ה"ל [ועיין במשכנות סימן רע"ג ס"ק ד' שכתב טעמא דמדרבי הוואל ויעקר מצוה ויבדיל די בכך, ע"ש]. ובמהלכה כבוד החרוז לא ראה במדרבי, דמבואר כמו שהביא המג"א, ועמו לא נזכר שם. ומה שלמד עוד שם לדין סוכא, יש לפקפק, דבתוספת שבת ב"דאי י"ד לדי חוב דאורייתא, וזמן מילא

מחצית השקל

ד"ה בנכרא, דף כ"ז ע"ב, דהא דיתיד שטעה שצריך לחזור ולהתפלל: קאי א"יבא דרב, ר"ל, דהשקלא טרוא שם אילי א"יבא דרב, ורב הא אמרין לעיל מינה דסבירא ליה כרבי יהודה מדצלי של שבת בערב שבת, ואפילו הכי אמרין דיתיד שטעה צריך לחזור ולהתפלל: ובזה הבי"ה דיב"ז א"כ"פ כו'. הבי"ח כתב כן על דברי [הטור] שכתב שיוכל להקדים ולהתפלל כו' משום תוספת שבת, למה צריך להקדים ולהתפלל לא יכול לקבל תוספת שבת בלי תפלה, ותירך דטוב שיקבלו כל ישראל יחד תוספת שבת: כתב המגיד משנה אע"פ שפ"ב ע"ב י"ד. הוא בפרק כ"ט מהלכות שבת דין י"א. ולענין שצריך שיהיה קידוש במקום סעודה, עיין בסימן רע"ג [סעיף ה] אין יעשה: ובמדרבי כו' אפילו הכי יוצא כו'. משום דקשיא ליה הא אמרין בברכות דף כ' [ע"כ] איבעיא להו נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן, נפק מינה אי מצי להוציא אנשים בברכת המזון דאורייתא דאורייתא מוציאם, ואי אמרין דרבנן אין יכולים להוציא אנשים, דלא אתי החייב מרבנן ומוציא המחוייב מן התורה. והוא הדין כאן, דלמאן דאמר תוספת שבת דרבנן אין יוכל להוציא באותו שעה החייב קידוש שחייב משחשיכה מדאורייתא. ועל זה תירך, כיון שיבוא אחר זה הוא עצמו לחיוב דאורייתא, אף שעתה הוא דרבנן, ויכול להוציא. מה שאין כן נשים, שלעולם לא יבואו לדי חוב דאורייתא: כתב בש"ש כו' ש"ש שפ"ד ה"ה שבת, דתלתא היום דכתיב בקרא [שמות טו, טז], דמיניה ילפינן [שם ק"ו, ב] חובת ג' סעודות בשבת, מיום השבת גופיה מיורי, ולא בתוספת: אכ"פ בתוספות ורא"ש בש"ש כו'. ר"ל, מה שהביא מ"א ב"ס"ק שאחר זה דסבירא ליה דרב צדלי של שבת בערב שבת דקריאת שמע קרי בלילה, ומה שאכל קודם קריאת שמע כתב מ"א שם שהתחיל בהיתר, דהיינו הצלי שעה קודם צאת הכוכבים, ואם איתא דצריך לאכול בלילה דוקא כו"ה, א"כ אפילו התחיל חצי שעה קודם מכל מקום ידע שעל כרחיך ימשך סעודתו עד אחר צאת הכוכבים, וכדאי גזווא לא מיקר התחיל בהיתר, ורתי מרחי מ"א לעיל סימו רס"ג ס"ק כ"ט, ע"ש [סי' ג] ו"אכ"ב כו'.

הלכות קריאת שמע סימן רל"ה

מחצו קריאת מה שיחזור ויתפלה ב (טו) יאסור להתחיל (ג) (יו) לאכל (ז) (יח) חצי שעה (יט) מהלכות הפלה ותרומה הרשן סימן א': * ויאם (כ) התחיל לאכל אחר שהגיע זמנה, (כא) מפסיק וקורא קריאת שמע (כב) בלא ברכותיה וגומר סעודתו, ואחר כך קורא אותה בברכותיה ומתפלל. (כג) אבל אין צריך להפסיק אלא אם לא התחיל לאכל, (כד) אף על פי שנטל ידיו, צריך להפסיק (ר"ן פרק קמא דשבח (ג) ר"י (ה"ק)). (כה) ואם אין שהות להתפלל, מפסיק אף

קריאת שמע אחר כך. והנהגים כמנהג רוב וזהו להתפלל צרכי מבעוד יום. ככל מקום במצאי שבת באסורין מפלת ערביה לרוסין מחל על הקוש. ע"ן ש"ס (סי' ט): ע"ן ש"ס. וכן קמב המגן אברהם (ש"ס) דלרש"י (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) אם קרא בבית הקנסת מבעוד יום, ושא"י לאכל קודם קריאתו שנית בביתו. ומכל מקום במצאי שבת שאין קוראין מבעוד יום בבית הקנסת, אסור להתחיל חצי שעה סמוך לצאת החוכבים, ואין לסמוך על קריאת השמש לבית הקנסת, דהא מקצת אין הולכין לשבת הקנסת במוצאי שבת: (ז) חצי שעה. (ח) קמב דאין צריך חצי שעה, אלא בקמסוך שעור קמט לפני הזמן. ע"ן ש"ס: (ט) מפסיק. דקריאת שמע צריכה להיות נמשכת, ואם התחיל בטהרה אין צריך להפסיק. מרדכי (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) בית יוסף (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) ומהו ויבאר ה"ט"ב אש"י לפני קמב על ש"ס קמט אב"ה

שערי תשובה

באר היטב

ב (ג) פ"א. אבל טעמה בעלמא שרי. מנן אברהם (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) וכן ה"ט"ב. לפי הדרן שכתבתי לקרות שמי פרשיות בקריאת שמע ושל וילכון לצאת בה י"ד חובה, יוכל לאכל ולשחות חולה, כיון שיש לו זמן מוגבל ע"ן ש"ס. וכן קמב המגן אברהם (ש"ס) דלרש"י (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) אם קרא בבית הקנסת מבעוד יום, ושא"י לאכל קודם קריאתו שנית בביתו. ומכל מקום במצאי שבת שאין קוראין מבעוד יום בבית הקנסת, אסור להתחיל חצי שעה סמוך לצאת החוכבים, ואין לסמוך על קריאת השמש לבית הקנסת, דהא מקצת אין הולכין לשבת הקנסת במוצאי שבת: (ז) חצי שעה. (ח) קמב דאין צריך חצי שעה, אלא בקמסוך שעור קמט לפני הזמן. ע"ן ש"ס: (ט) מפסיק. דקריאת שמע צריכה להיות נמשכת, ואם התחיל בטהרה אין צריך להפסיק. מרדכי (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) בית יוסף (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) ומהו ויבאר ה"ט"ב אש"י לפני קמב על ש"ס קמט אב"ה

באור הלכה

משנה ברוכה

סומך גאלה לתפלה. (יח) ותפלה בזמנה צריך מסמיכה גאלה לתפלה: ב (טו) אסור להתחיל וכו'. והטעם, שמה יפשיק בסעודתו ופעמים ישמקע על ידי זה גם בשנה וישקח לקרות קריאת שמע. ונאפלו לאכל קמקע אסור, ומכל מקום טעמה בעלמא מיני פרות או אפלו פת בכפיצה, שרי: (יז) פ"א. וכן לישן, אפלו דעתו רק לישן קמקע (גמרא וברכות ד:). והוא הדין דאסור או לגשות (יח) כל המלאכות המבארות לציל בסימן רל"ב סעיף ב' שהם דברים המביאים לידי פשיעה, וכל שכן קשהגיע זמן קריאת שמע בנדאי אסור להתחיל בהן (לכוש ופרו מגדים בר"ב (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) ואלה נבה (ס"ג) מצדד להתיר בהם ע"ן ש"ס. מיהו ללמד לכלי עלמא שרי בסמוך לה, ונאדרבה מצוה הוא, וכמו שאמרנו פ"ש"ס (ברכות ד:), אדם בא מן השדה בערב ונכנס לבית הקנסת, אם רגיל לקרות קורא, לשנות שונה, וקורא קריאת שמע ומתפלל, אבל משהגיע זמן קריאת שמע אסור אף ללמד כשהוא מתפלל (יש בביתו בחדו. ואם אמר לחברו שאינו לומר שזכרונך שיתפלל, מחר [אחרונים]: (יח) חצי שעה. דעת הש"ס (ס"ג) להקל בזה, ולא כפי אלא שעור מועט. (י) והאחרונים מספמים לפסק השלחו צריך דכל דליכא אלא חצי שעה אסור להתחיל לאכל. (כא) ואם בקש מאחד שיזכרונך להתפלל, ליכא איסורא להתחיל לאכל (נט) אפלו כשקבר הגיע זמן קריאת שמע: (י"ט) סמוך לזמן קריאת ברוכה רצ"ט סעיף קטן א' מה שכתבנו בזה. כתבו האחרונים, הקורין ומתפללין מבעוד יום, אף על גב שיש להם לחזור ולקרות ביציאת החוכבים ונב"ל בסעיף א', (יד) אפלו הכי מחר להם לאכל קודם שיגא שנית, שהרי על כל פנים כבר קרא, (כ) ומכל מקום כהגיע זמן צאת החוכבים ממש, נכון לומר גם בזה: ב (טו) התחיל אחר וכו'. ובתוך חצי שעה (ט) סמוך לצאת החוכבים נמי אסור שהגיע זמן הוא: (כא) מפסיק. (כו) מיד, פ"ן דקריאת שמע דאורייתא אסור. (כז) ואם התחיל בטהרה, והג' לפני חצי שעה ששמטה לצאת החוכבים, אפלו לקריאת שמע אינו מפסיק כל שיש לו שהות לקרא אחר גמר סעודתו, ונב"ל בסימן ע' במשנה ברוכה סעיף קטן כ"ג כ"ד: (כב) בלא ברכותיה. משום דברכות (נט) אינם אלא מדרבנן, לא הטריחהו להפסיק בשבילם: (כג) אכ"ל אין צריך וכו'. כמו שפסק המחבר שאינו מפסיק אלא לקרות קריאת שמע בלחוד בלא ברכות ובלא שמנה עשרה, ומשום שהם רק מדרבנן. והאי דהדר ושנאו הרמ"א, משום דרצה לסיים אבל וכו': (כד) אף על פי שנטל ידיו, הניו אף שיש עוד שהות הרבה להתפלל, מהמרינן ליה שיפסיק, ולא נמי להתחיל סמוך למנהג דאינו מפסיק בדיעבד אם כבר נטל ידיו כדמבאר לעיל בסימן רל"ב (י"ב). דבמנהגה כיון דזמנה מועט מיומנה לא חייב למשקע, מה שאין כן בערבית דזמנה בדיעבד כל הילילה, גורנין דילקא אתי למשקע ויטמך על אריכותה של הילה, להכי כל זמן שלא התחיל באכילה עצמה מטריחין ליה להפסיק אף שנטל ידיו. (א) ודקא כשלא ברך עדין על נטילת ידים, אבל אם כבר ברך על נטילת ידים, נכון שלא יפסיק, אלא יברך המוציא ויאכל פניה ויפסיק סעודתו, ואף דכהתחיל לאכל אין צריך להפסיק, הקא שאני, שלא התחיל לאכל רק בשביל שלא יהא הפסק בין נטילת ידים להמוציא, שאינו נכון לבתחלה כמבאר לעיל בסימן קס"ו (ס"א): (כה) ואם

ש"ע הדין באותו קריאת שמע שקרא מתחלה, וכל שכן לדעת הגר"א דקמקע מניה דהוא עוסק בשמיטתו דאינו יוצא קדם צאת החוכבים: (ט) כן מבאר ב"ן (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) פרק קמא דשבח וכן כתבו בקמאר מרדכי (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) ובפרו מגדים (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) ומשמע מפ"י מגדים (ש"ס) דאפלו בהתחיל סמוך למצויה נמי מפסיק מיה, אף על פי שצ"ח לא הגיע זמן קריאת שמע, מכל מקום כיון שהתחיל באיסורא מפסיק מלאכל וממתין עד שיגיע הזמן ויקרא ואחר כך יגמר סעודתו, אבל קמב אין הדברים מתחין כלל ובר"ן פרק קמא דשבח (ש"ס) לא נזכר רק אלא שצ"ח שהתחיל באיסורא מפסיק אפלו איכא עוד שהות לקרא, ע"ן ש"ס, אבל זה לא נזכר שפסיק אף על פי שלא הגיע צדן הזמן, וכע"ן זה מבאר ברא"ש (ברכות נ"ח שבת) ופ"א ב"י (י"ח) לאיכא מאן דאמר דבסמוך למנהג קטנה נמי מפסיק, קמב ותי לשונה: ואם התחיל לאכל סמוך למנהג קטנה, יפסיק כשיגיע זמן המנהג, אלא על גב דהתחיל באיסור, מכל מקום אינו מפסיק אלא כשהגיע הזמן ולא פ"י, והוא הדין כענינו, אם התחיל לאכל סמוך לזמן קריאת שמע ערבית, אינו מפסיק רק כשיגיע הזמן: (מ) פוסקים: (מא) פשוט: (מב) ש"ס ופוסקים: (מג) כן מצדד האלה רבה (פ"ח) כמסקנתו וכן מצדד הפאמר מרדכי (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) וכן העמ"ק הק"י אדם (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג) ומגן גבורים (ב"ב ט"ז ד"ה ע"ג)

(א) לתפלה (הראב"ד בהג
(ב) מיד קריאת
עלה עמוד השחר, ה'
הזן החמה (פרוש ה'
(לא) כגון (ט) שפור
עמוד השחר (לג) אי
ואמנה (לד) עד השכ

אין שהות. רצונו לומר
אפלו עומד בתחלת ה'
השחר, כגון סעודות ה'
להפסיק (לג) מיד ביציא
יום, נמי הדין כן:
(ל) מקרימין למצוה:
שאסור להתאחר בקריא
מכשול, ואם מתאחר, א'
תצוה ליכא איסורא א'
ביושב ואינו עוסק באכ
עוסק במלאכה המטבד'
אסור משהגיע זמן קריא
ואחר וכו'. דמן התור'
כל זמן שביני אדם שו'
הישחר וכו'. משום ש'
עלה, אבל בנאנס, אפל
נמי לורא ויוצא, וקדלק'
דמן התורה קרינו קש'
אנשים דגנו בההיא ש'
חכמים ממנו מצוה קרי
ידי חוקתה שוב בקריא'
(ל) לאהר שהגיע זמן
נמי אינו בכלל מויד, ו'
אבל בנשפתר זמן מו'
קטנה כוז להפיג שקרו'
(לב) דא יאמר השק"י
לדלג תבת השק"י ו'
(לג) אינו זמן'
זמן שקיכה לענין מצור'
(לד) עד השכ

(לג) כן מבאר קמנ אבה
הפאמר מרדכי (ב"ב ט"ז
שחמשוך עד כל הילילה:
ע"ן ש"ס: ג (ל) לכוש:
משמע מרשקא (ש"ס) ו'
בר"ב בבאר הלכה דבור
י"ח: ד (ל) ופשוט דאם
בתורה, וכן משמע מפ"י מ'

מנהג ברוך ג - י"ז וברר התקד
חלק

ספר
פּלג
המנחה

בו יבואר

חישוב שעות היום והלילה, שיטת ר"ת בצה"כ
ושיעור הילוך מיל
זמן מנחה ומעריב ודיני המתפלל מעריב מבע"י
דיני תוספת שבת ויו"ט וקיום מצוות ליל שבת
ויו"ט מבע"י
ביאורים על סדר המ"ב בענינים הנ"ל

ומצורף

קונטרס השבון שנות עולם
השמיטה והלוח

חובר בס"ד ע"י

שמואל יצחק בן אאמו"ר הגאון ר' אברהם מאיר
שטיינפלד שליט"א
ירושלים ת"ו תשע"ו

וכן מבואר במחבר (רל"ה ס"ב) שדווקא אם התחיל לאכול לא מפסיק לתפילה כיון שהיא מדרבנן, אבל אם לא התחיל לאכול אסור לו להתחיל קודם התפילה

אפי' כבר קרא ק"ש, וכמו לגבי תפילת מנחה שאסור לאכול קודם התפילה אע"פ שהיא מדרבנן, הכא נמי לגבי מעריב אע"פ שהיא מדרבנן אסור לו להתחיל ולאכול.

נמצינו למדים

העט"ז מסתפק שמא מי שמתפלל מעריב מבע"י יאסר באכילה מפלג המנחה, והשעה"צ מכריע שגם מי שכל השבוע מתפלל מבע"י מ"מ אינו אסור באכילה עד צה"כ או סמוך לצה"כ.

ענף ב

המתפלל מבע"י האם מותר באכילה קודם שיקרא ק"ש בצה"כ

הנה ביארנו דאף לר' יהודה מותר באכילה מפלג המנחה אפי' לא התפלל מעריב ורק סמוך לצה"כ נאסר כיון שעיקר הזמן הוא בצה"כ, ויש לעיין מי שהתפלל מעריב מבע"י האם מותר באכילה מיד או שמא בעי להמתין עד שיקרא ק"ש בצה"כ. והנה היכא שמתחיל בסעודה קודם שהגיע חצי שעה לצה"כ ודאי מותר באכילה וכן מבואר במ"א (רס"ז סק"ב). אך יש לעיין בתוך החצי שעה לצה"כ ואחר צה"כ, ובאמת בראשונים לא נמצא מפורש על כך רק יש להוכיח ממה שכתב רש"י בריש ברכות דיוצא ידי חובה בק"ש על המיטה ולא נזכר שאסור קודם לכן באכילה, [עייין תר"י שהקשה כן על רש"י], וגם התוס' שהקשו על שיטת רש"י לא הקשו כיצד מותר באכילה משמע שהמתפלל מבע"י לרש"י ותוס' אין איסור אכילה והאחרונים דנו ויבואר בס"ד.

א. מחלוקת ב"י ומ"א בענין הנ"ל

כתב המחבר בסימן רל"ה ואם הציבור מקדימים לקרות קריאת שמע מבע"י יקרא עמהם קריאת שמע וברכותיה ויתפלל עמהם וכשיגיע הזמן קורא קריאת שמע בלא ברכות עכ"ל.

וכתב המ"א (ס"ק ב') וז"ל וקורא בלא ברכות ואל יסמוך על ק"ש שעל מיטתו, חדא מפני שקורא אותה אחר אכילה ושתיה וק"ש של חובה צריך לקרותה לכתחילה לפני אכילה וכו', והעולם נהגו עכשיו כר"ת שיוצאין בק"ש שקראו בבה"כ אע"פ שהוא מבע"י קצת, אבל כל אדם יחמיר לעצמו ויקרא על מיטתו כל הק"ש וכו', ויכוין לצאת בה ובקיץ יזהר לקרותה אחר צה"כ, ואע"פ שאוכל קודם יצא כמ"ש רש"י והותיקין נהגין לקרותה מיד בצה"כ עכ"ל. עוד כתב המ"א בסימן רס"ז (סוף ס"ק ב') וז"ל ומה שאכל קודם ק"ש היינו שהתחיל לאכול חצי שעה קודם זמנה וכו', ועכ"פ

הנוהגים להתפלל ער מ"מ כשיגיע חצי שע אסורין להתחיל לאכול בק"ש דיממא עכ"ל. ורס"ז (ס"ק ב') נראה בע"ש ודאי אין להקל וק"ש, ומבאר המחצית המ"א לומר דבאמת נ לאכול קודם שיקר שסומכים על שיטת ר' ק"ש כמה שקרא בו צריכים אפי' לקרות שו כדאי להחמיר לחזור ולפרשיות, ומ"מ מותר כ לסמוך בזה על שיטתו שעל המיטה. וכל זה השבוע להתפלל מבע"י מקפיד להתפלל כלילה התפלל מבע"י או בערו אסור באכילה מחצי שע שהוא לא סומך כלל על עוד לקמן אות ב' שיט

והנה במחצית השקל דעת המ"א בסי להתפלל מנחה אחר פלה

ג. והנה לדעת המחצית הש מתפללים סמוך ללילה כ ר"ת, אמנם עיין לעיל (סו בשעת הדחק יש להקל ו בעוד היום גדול אפי' הו באכילה קודם צה"כ כיון שהתפלל מנחה אחר פלו לצאת ידי חובת ק"ש אם

הנוהגים להתפלל ערבית בע"ש מבע"י
 מ"מ כשיגיע חצי שעה סמוך לזמן ק"ש
 אסורין להתחיל לאכול דהם לא נפקי כלל
 בק"ש דיממא עכ"ל. ומדברי המ"א בסימן
 רס"ז (ס"ק ב') נראה דמי שמתפלל רק
 בע"ש ודאי אין להקל לאכול קודם שיקרא
 ק"ש, ומבאר המחצית השקל שם דכוונת
 המ"א לומר דבאמת מנהג העולם להקל
 לאכול קודם שיקרא ק"ש ומטעם
 שסומכים על שיטת ר"ת דיצא ידי חובת
 ק"ש במה שקרא בביה"כ ולפ"ז אין
 צריכים אפ"י לקרות שוב על המיטה מ"מ
 כדאי להחמיר לחזור ולקרות על המיטה ג'
 פרשיות, ומ"מ מותר כבר באכילה דיכול
 לסמוך בזה על שיטת רש"י דיוצא בק"ש
 שעל המיטה. וכל זה דווקא לנוהג כל
 השבוע להתפלל מבע"י אך אם כל השבוע
 מקפיד להתפלל בלילה ורק בשעת הדחק
 התפלל מבע"י או בערב שבת, הוא ודאי
 אסור באכילה מחצי שעה קודם צה"כ כיון
 שהוא לא סומך כלל על שיטת ר"ת, (ועיין
 עוד לקמן אות ב' שיטת היר אפרים).

אמנם הבי"י עצמו בסימן רס"ז (ד"ה ומ"ש) →
 כתב וא"ת אע"ג דיכול לאכול מיד
 ונפיק ידי סעודת שבת מכל מקום איכא
 למיסר לאכול קודם שיקרא ק"ש כדאמרינן
 בריש ברכות לא יאמר אלך לביתי ואוכל
 קימעא ואשתה קימעא ואח"כ אקרא
 קריאת שמע. ויש לומר דכיון דאיכא
 רבוותא דפסקי דמפלג המנחה ואילך הוי
 זמן קריאת שמע וכדכתב הרא"ש בריש
 ברכות אע"ג דמשום דאיכא מאן דסבירא
 ליה דלא הוי זמנה עד צה"כ חוזר לקרותה
 משתחשך מכל מקום לא מקרי אוכל קודם
 קריאת שמע עכ"ל. ולכא' נראה דהבי"י
 פליג על המ"א וסובר דאפ"י מי שנוהג כל
 השבוע להתפלל בלילה ובערב שבת

והנה במחצית השקל שם הקשה דהרי
 דעת המ"א בסימן רל"ג דנוהגים
 להתפלל מנחה אחר פלה"מ, ומ"מ מותרים

ג. והנה לדעת המחצית השקל כל ההיתר להתפלל מנחה אחר פלה"מ ומעריב מבע"י היינו דוקא אם
 מתפללים סמוך ללילה כמו שמבואר בטור, אך אין להתפלל מבע"י גדול רק אם סומכים על שיטת
 ר"ת, אמנם עיין לעיל (סוף סימן ז' וסימן ט') דמשמע דהמ"א, הדרך החיים והמ"ב לא חילקו ולעולם
 בשעת הדחק יש להקל וכמו שביארנו. ונראה לומר שגם למחצית השקל יש להקל להתפלל מעריב
 בעוד היום גדול אפ"י התפלל מנחה אחר פלה"מ מפני טורח הציבור רק בכה"ג ודאי יהא אסור
 באכילה קודם צה"כ כיון שאע"פ שיצא ידי חובת מעריב אבל לא יצא כלל ידי חובת ק"ש מטעם
 שהתפלל מנחה אחר פלה"מ, וכמו שביארנו לעיל (סוף סימן ז' וסימן ט') דלר"ת ודאי אין להקל
 לצאת ידי חובת ק"ש אם התפלל באותו יום מנחה אחר פלה"מ.

הקדים להתפלל גם מותר באכילה קודם
זה"כ דסומך על שיטת ר"ת אפי' שאינו
סומך עליו כל השבוע.

← **ונראה** דהב"י והמ"א נחלקו מה טעם
באמת אין אנו מתפללים מבע"י,
דעת המ"א דאין מתפללים מבע"י כיון
דקיי"ל דלא כר"ת, וזמן ק"ש מצה"כ בלבד
לכך גם מי שהוצרך להתפלל מבע"י וקרא
ק"ש וברכותיה מ"מ אינו יוצא כלל ידי
חובת ק"ש וממילא אסור באכילה עד
שיקרא ק"ש בזמנה. אמנם הב"י פליג
וסובר דהטעם דאין מתפללים מעריב
מבע"י אינו מטעם דלא קיי"ל כר"ת,
דבאמת הנהוג כר' יהודה ואינו מתפלל
מנחה רק עד פלג המנחה שפיר יש מקום
לומר שיוצא ידי חובת ק"ש מפלג המנחה,
רק אנו נוהגים כרבנן מטעם דמצוה
להתפלל עם דמדומי חמה ולכך כיון שאנו
נוהגים כרבנן ממילא אינו יכול להתפלל
מבע"י, אבל אם הוצרך להתפלל מבע"י
יכול לסמוך על ר"ת לכה"פ לגבי זה שיהא
מותר באכילה ולא יצטרך לקרוא ק"ש מיד
בצה"כ. ולפ"ז מקשה הט"ז (ר"ה ס"ק ב'
וג') אמאי הוצרך הב"י לומר בסימן רל"ה
שיקרא ק"ש מיד כשיגיע זמנה הא מדרבנן
כבר יצא במה שקרא בביה"כ ומותר
באכילה וסגי שיקרא ק"ש על המיטה,

ואפי' נימא שלא סמך על רש"י במה
שיוצא בפרשה ראשונה בלבד א"כ שיתקן
שיקרא ג' פרשיות על המיטה, נודעת הט"ז
שאפי' לא יצא כלל בק"ש בביה"כ גם אין
חייב לקרות מיד וכשיטת רש"י ותוס' דאין
איסור אכילה אחר שהתפלל מעריב
בביה"כ], ולמה נקט הב"י שיקרא מיד, לכך
באמת דעת הט"ז שיקרא ג' פרשיות על
המיטה וסגי בהכי.

→ **עוד** אפשר לומר דבאמת גם המ"א מודה
דיש מקום לסמוך על שיטת ר"ת
וכמו שהביא בסימן רל"ה דהמנהג לסמוך
על שיטת ר"ת אך זה דווקא למי שנהוג כל
השבוע כר' יהודה הוא יכול להקל כר"ת
דאינו תרתי דסתרי. אך מי שנהוג כל
השבוע כרבנן ומתפלל מנחה אחר פלג
המנחה סובר המ"א דאינו יכול לסמוך כלל
על שיטת ר"ת כיון דהוי תרתי דסתרי בדבר
מה"ת ולכך גם אסור לאכול קודם ק"ש
אפי' שהוי איסור דרבנן בלבד, ונראה
שהמ"ב הסתפק בשני טעמים אלו עיין בזה
לקמן. אמנם דעת הב"י דאע"פ שקיי"ל
דלא כר"ת ובעי לקרות ק"ש בצה"כ, מ"מ
אם כבר הקדים להתפלל מבע"י אפי' שלא
יצא ידי חובת ק"ש מה"ת ובעי לחזור
ולקרות, מ"מ לגבי איסור אכילה יכול
לסמוך על שיטת ר"ת. ג

ד. ולכא' באמת מעיקר הדין אלו שמתפללים מבע"י רק בע"ש באמת היו צריכים להתפלל תפילת י"ח
בלבד בלא ברכות ק"ש וכמו שמבואר בתר"י שכך רב נהג וכן הוכחנו לעיל בדעת המ"ב, ומה שנראה
הכא במ"א שבירכו ברכות ק"ש מבע"י, או מטעם דכיון שחלק מהמתפללים התפללו מבע"י גם
בשאר ימי השבוע לכך התפללו בביה"כ ג"כ ברכות ק"ש מבע"י, ולכן גם כל המתפללים בע"ש
בירכו ברכות ק"ש וכמו שפסק המחבר בסימן רל"ה, אבל אילו היה מנין מיוחד רק בע"ש נראה
שבאמת אין לברך ברכות ק"ש מבע"י או שמא בציבור לעולם מתפללים כסדר וכמו שביארנו לעיל.
(סימן י"ב אות ד), וצ"ע.

ב. דעת המ"ב ו
כתב המ"ב ו
כתבו ה
מבע"י אע"ג
ביציאת הכוכב
מותר להם ל
שהרי עכ"פ כו
צק"כ ממש
בשעה"צ (ס"ק
בסימן זה, ו'
להחמיר בזה
דבריו עיין לקו

וכוונת השעה
שם ו
השבוע מתפלל
מיד אחר שהח
מעריב מבע"י
יכולים להקל.
דאלו המתפלל
אסורים לאכול
השבוע הם מת
מלשון היד אפו
כל השבוע מע
כרבנן לכך אנ
דווקא כדי לקב
לענין ק"ש לכך
ק"ש בצה"כ. ו'
מאי שנא אם נ
בע"ש מ"מ כיו
שפיר יכול לסמ
ביארנו ע"פ ה
השבוע מתפלל

ב. דעת המ"ב בביאור שיטת המ"א

כתב המ"ב (סימן ר"ה ס"ק י"ט) וז"ל, כתבו האחרונים הקורין ומתפללין מבע"י אע"ג שיש להם לחזור ולקרוא ביציאת הכוכבים וכנ"ל בס"א אפ"ה מותר להם לאכול קודם שיקרא שנית שהרי עכ"פ כבר קרא ומ"מ בהגיע זמן צה"כ ממש נכון ליזהר בזה. וכתב בשעה"צ (ס"ק כ"ז) וז"ל הט"ז והמ"א בסימן זה, [ובסימן רס"ז דעת המ"א להחמיר בזה ויש אחרונים שמיישבין דבריו עיין לקמן בסימן רס"ז בשעה"צ] וכו' עכ"ל.

וכוונת השעה"צ למה שכתב היד אפרים שם בסימן רס"ז דמי שכל השבוע מתפלל מבע"י יכול להקל לאכול מיד אחר שהתפלל אך אלו שמתפללים מעריב מבע"י רק בע"ש הם ודאי אינם יכולים להקל. וזה כוונת המ"א ברס"ז דאלו המתפללים מעריב בע"ש ודאי אסורים לאכול קודם שיקרא ק"ש כי כל השבוע הם מתפללים מעריב בזמן. והנה מלשון היד אפרים שם נראה דמי דמתפלל כל השבוע מעריב בלילה היינו כי סובר כרבנן לכך אפי' שבע"ש מקדים היינו דווקא כדי לקבל עליו שבת אך לא מהני לענין ק"ש לכך אסור לאכול קודם שיקרא ק"ש בצה"כ. ויש לעיין בדברי היד אפרים מאי שנא אם נהג כן כל השבוע או רק בע"ש מ"מ כיון שעכשיו נהג כר' יהודה שפיר יכול לסמוך עליו לענין ק"ש. ולעיל ביארנו ע"פ המחצית השקל דמי שכל השבוע מתפלל בלילה ע"כ דאינו סומך

כלל על שיטת ר"ת דיוצא ידי חובת ק"ש מפלג המנחה, לכך אפי' אם בע"ש מיקל מטעם תוספת שבת להתפלל מבע"י מ"מ היינו דווקא לגבי התפילה אך לגבי ק"ש לא יצא ידי חובה ולכך אסור באכילה. ואפשר דכוונת היד אפרים דמי שנוהג כל השבוע כר' יהודה ולגביו הוכרעה ההלכה כר' יהודה יכול להקל אפי' לענין ק"ש מה"ת ורק לרווחא דמילתא חוזר וקורא ק"ש, אמנם מי שנוהג כל השבוע כרבנן א"כ אפי' שבשעת הדחק יכול לנהוג תרתי דסתרי ולסמוך על שיטת ר' יהודה היינו רק לדברים דרבנן ולא לדברים מה"ת ולכך אינו יוצא כלל ידי חובתו בק"ש מה"ת מבע"י ונאסר באכילה. וכך נראה הכרעת המ"ב דאע"פ שהיה מקום לומר דדעת המ"א ברל"ה נראה דאפי' מי שמתפלל מעריב באקראי מבע"י מותר לאכול קודם שיקרא ק"ש [וכשיטת רש"י], מ"מ מסיק כיד אפרים דרק מי שמתפלל בצורה קבועה ולא מי שמתפלל באקראי. ומ"מ ברס"ז שם מביא דמי שמיקל אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך.

והנה בשעה"צ לעיל (ס"ק י"ב) כתב וז"ל והשמטתי טעם הראשון שהביא המ"א דצריך לקרות ק"ש של חובה קודם אכילה דרש"י פליג ע"ז כמו שהביא המ"א עצמו בסוף דבריו וגם הט"ז בס"ק ג' חולק על עיי"ש. ומשמע הכא מדברי המ"ב דשיטת רש"י דעצם זה שהתפלל בביה"כ אע"פ שלא יצא כלל ידי חובת ק"ש מ"מ מותר באכילה וחז"ל לא אסרו עליו אכילה

אפי' שלא יצא כלל ידי חובת ק"ש וכן
 מבואר בדברי הט"ז ס"ק ג', ומ"מ אע"פ
 שדעת רש"י דאין איסור אכילה קודם ק"ש
 כשהתפלל מבע"י, מ"מ המ"ב סמך על זה
 רק למי שעושה כן בקביעות אבל מי

שעושה כן רק בע"ש בעי לחזור ולקרית,
 ולכא' מטעם שביארנו. ומ"מ נוקט המ"ב
 דגם מי שמתפלל בקביעות מבע"י בעי
 לחזור ולקרית מיד בצה"כ ואל ימתין עד
 שישכב. L

נמצינו למדים

א. דעת הב"י דהמתפלל מבע"י מותר באכילה קודם שיקרא ק"ש בצה"כ.

ב. דעת המ"א והט"ז בשיטת רש"י דהמתפלל מבע"י אין איסור אכילה קודם צה"כ, ועיין
 בהערה מה שהקשינו דלכא' ליכא ראייה, אמנם מתוס' משמע דסבר דאין איסור אכילה
 קודם שיקרא שוב ק"ש.

ג. דעת המחצית השקל ויד אפרים דרק מי שכל השבוע מתפלל מבע"י יכול להקל לאכול
 קודם שיקרא ק"ש.

ד. דעת המ"ב כיד אפרים, ומ"מ גם מי שרק בע"ש מתפלל מבע"י ומיקל לאכול קודם
 שיחזור ויקרא ק"ש אין למחות בידו דיש לו על מי לסמוך. L

ה. ובאמת לפי מה שהבאנו לעיל (סימן ז' אות ג') ליישב שיטת רש"י דמיירי שמתפלל בביה"ש או
 מטעם שסומך על הני תנאי שזמן ק"ש קצת קודם הלילה, א"כ כל מה שרש"י היקל לאכול קודם
 ק"ש היינו מטעם דיתכן שכבר יצא ידי חובת ק"ש, או מטעם דביה"ש הוי ספק לילה או לפי התנאים
 שמקילים לכך סגי שיחזור ויקרא פרשה ראשונה שמחויב מה"ת, אך כל מה שמחוייב רק מדרבנן כגון
 ברכות ק"ש ואיסור אכילה יצא גם כשמקדים קצת, אך אי מקדים בעוד היום גדול דגם מדרבנן לא
 יצא יתכן שרש"י יודה שאסור באכילה. אמנם מזה שתוס' הקשה על רש"י אמאי אינו קורא ק"ש
 וברכותיה ולא הקשה על איסור אכילה מוכח דכיון שקרא ק"ש מבע"י שוב לא נאסר באכילה אפי'
 לא יצא כלל ידי חובתו.

המתפלל

- א. דברי ו
- ב. דעת ד
- התרה"ד
- תלוי במ
- האחרוני

יש לעיין לדעת ר'
 שפלג המנחה ו
 פלג המנחה. והנה
 בתמיד של בין הע
 הגר"א (שנות אליהו)
 לכן בפלג המנחה
 מהפנ"י דכיון שדו
 ומדבריהם נראה ש
 (סימן ה') באריכות,
 חרץ מזה שכתב בה
 משמע שאין מזה ע
 המנחה חשיב לר' י

א. דעת ר"ת דמו
 זמן שכיבה
 הנה דעת ר"ת
 שיכול לק
 מפלג המנחה, ו
 מסוימים הוי זמן
 אפשר גם לקרוא
 ועיין לעיל (סימן ז'
 הכריח

כריב"ל וא"כ מחלוקת רק לענין מנחה ול:

עוד אפשר לבאר בדעו מדברי הרא"ש שו שדין סמיכת גאולה לר לעיכובא ולא שייך לו סמיכת גאולה לתפיל בגמ' שלר' יהודה זמן כ ממילא שפיר גם יוצא מבואר ברא"ש (סימן א' לקמן רב צלי של שבת לילה לענין תפילת הער ק"ש, עכ"ל. ומוכח כ הוכיח את שיטתו מזה ש המתפלל מבע"י טוב מפורש בפנ"י מהדורא התוס' הכא (ד"ה אומר שיטת ר"ת הא בהא תי כוונת ר"ת בהשגתו על מפורש בראש יוסף

ט. ובאמח סברא זו של הר" שרק למ"ד תפילת ערב אין צריך לסמוך גאולה גאולה לתפילה, וע"כ ש וכן נראה מהירושלמי: מוכח שגם למ"ד רשות דאין ראייה מרב דאפשר כדי לסמוך גאולה לתפי לא הוי הפסק האם משו תפילת י"ח, דדעת התוס' כיון שיוצא ידי חובת ק" הרא"ש סובר שהמתפלל לומר קדיש קודם תפילו יתכן שמה שריב"ל סבר ומ"מ רב סבר שאף אם

כתרי קולי דסתרי אהרדי שהרי מאיזה טעם אנו מתפללין ערבית מיד לאחר פלג המנחה משום דקיי"ל דשעת המנחה כלה כדברי ר"י ומיד הוי זמן ערבית ובזמן התפילה עצמה לא קיי"ל כר"י אלא כרבנן, עכ"ל. ומבואר דדעת ר"ת דקיי"ל כר' יהודה וכרבנן^ט, ועוד שלר' יהודה גם יוצא ידי חובת ק"ש מבע"י. והנה באמת יש לעיין בדעת ר"ת מנין לו שלר' יהודה יכול לקרות ק"ש מפלג המנחה, אולי ר' יהודה מיירי רק לגבי שמונה עשרה של מעריב ולא לגבי ברכות וכדעת התר"י. והנה זה פשוט לר"ת שא"א לומר שר' יהודה מיירי רק לגבי מנחה ולא לגבי מעריב וכדעת הירושלמי שהבאנו לעיל, שהרי הגמ' לקמן (כו.) מוכיחה מזה שרב התפלל מעריב של שבת מבע"י שסבר כר' יהודה, מוכח שרק לר' יהודה זמן מעריב הוא מפלג המנחה ולא לרבנן, אך מ"מ מנין שר' יהודה מיירי גם לגבי ק"ש.

ולכאור' סברת ר"ת היא שלא מסתבר לומר שחלקו רק לענין תפילת י"ח, שכיון שתפילת ערבית רשות לא מסתבר שיחלקו מתי זמנה שהרי יכול להתפלל אימת שירצה, וכיון שמבואר בגמ' שחולקים גם לענין תפילת מעריב ע"כ שהמחלוקת היא לענין ברכות ק"ש וק"ש^ט וא"כ י"ל שהבבלי והירושלמי לשיטתם, שהבבלי סובר שבעי לסמוך גאולה לתפילה ע"כ שנחלקו ר' יהודה ורבנן גם לענין מעריב, ואילו הירושלמי סובר

ריש סימן רל"ב דמצוה להתפלל עם דמדומי חמה, ומעריב מיד בתחילת ביה"ש. ואין להתפלל מנחה בביה"ש מטעם ספק דרבנן לקולא דכיון שתפילת מנחה כנגד הדם וכמו שאין לזרוק את הדם אפילו בתורת ספק לכך גם אין להתפלל מנחה אפי' שזה רק דרבנן, אבל על ברכות ק"ש שפיר אפשר לומר ספק דרבנן לקולא.

ד. דעת ר"ת דלר' יהודה יוצא ידי חובת ק"ש מפלג המנחה

כתב רש"י בריש ברכות (ד"ה עד סוף) ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה, לפיכך הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו, א"כ למה קורין אותה בביה"כ כדי לעמוד בתפילה מתוך ד"ת וכו', עכ"ל. והקשו תוס' שם (ד"ה מאימתי) שלא מסתבר שאדם יוצא ידי חובתו בפרשה ראשונה של ק"ש על המיטה, לכך כתבו התוס' שם, וז"ל לכן פירש ר"ת דאדרבה ק"ש של ביה"כ עיקר, וא"ת היאך אנו קורין כ"כ מבע"י, וי"ל דקיימא לן כר"י דאמר בפרק תפילת השחר דזמן תפילת מנחה עד פלה"מ וכו' ומיד כשיכלה זמן תפילת מנחה מתחיל זמן תפילת ערבית. וא"ת היאך אנו מתפללין תפילת מנחה סמוך לחשיכה ואפי' לאחר פלג המנחה, י"ל דקיי"ל כרבנן דאמרי זמן תפילת מנחה עד הערב ואמרינן לקמן השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד דעבד כמר עבד וכו', מ"מ קשיא דהוי

ח. עיין בזה עוד לקמן (סימן ט' אות א').